

Observatoriets tilstand, 1761

Bestræbelser for at observatoriet op i den bedste europæiske klasse!

Københavns Universitet

Konsistorium, Circularia 1759-1772, samt acta consistorii 8/4 1761

Transskribering og indledning af Jesper Vang Hansen, 2006

- *Indledning*
- *Register over indlæg fra konsistoriets medlemmer mm*
- *Billede af voteringsprotokol (circularia)*
- *Transskribering af kilder*

Indledning:

Forhistorie

Forhistorien til Konsistoriets diskussion om observatoriets tilstand og funktionsdygtighed begyndte efter Rektor P. Holm, på i et møde den 30. december 1760 med grev Adam Gottlob Moltke, havde drøftet observatoriets tilstand. Moltke, som var overhofmarskal og magtfuld rådgiver for Frederik V, er kendt som kritiker af professorernes arbejdsindsats og noget tyder på at greven og rektor var enige om at observatoriet ikke fungerede efter hensigten. Universitetets rektor havde fortalt Greven, så godt han kunne, om observatoriets drift og tilstand. I et brev kort efter havde rektor meddelt supplerende oplysninger - Brevet var blevet skrevet i sådan en hast, siger Holm, at han ikke havde nået, at tage en kopi af det. Et brev fra Moltke til konsistoriet den 13. marts 1761 om at få yderlige oplysninger om observatoriets økonomi, satte gang i diskussionerne omkring observatoriets drift. Observatoriet havde ikke havde tilstrækkelige midler til at betale den fornødne arbejdskraft, indkøbe og vedligeholde instrumenterne. Tårnets økonomi hvilede på hvilke rentemidler der var tilskrevet observatoriet. Kapitalen omtales som "fond".

Måden at udtrykke sig på

Sproget og håndskrifterne er meget forskellige. Doktor P. Holms sprog er iblandet latinske citater, der bruges til at understøtte meningene og da håndskriften er ret sjuget og vendinger ofte er meget knudrede, er han svært at læse. Holm og Horrebow er hovedpersonerne i diskussionen. Før man giver sig i kast med at læse kilderne, vil der være gavnligt (og sjovt!) først at læse om P. Holm i

Biografisk Lexicon, der var kendt som et meget konfliktsøgende medlem af konsistorium. Holm var rektor frem til starten af maj 1761. Fra 6. maj er det J.C.Kall der beklæder rektorposten. Vist et heldigt rektorskifte for Horrebow.

Der er mange gentagelser og der benyttes ofte et talesprog, som undskyldes "da man haver været nødt til at lade Pennen løbe saa hastig som Mueligt" (side 403). Der bliver ofte benyttet billedtale, der gør det vanskeligt at forstå i dag. For eks. på side 446, hvor Horrebow skriver at han gerne "kunde ... finde mig i at boe under straa og gaae i valmen", som er et udtryk for, at han kunne finde sig i at leve et simpelt fattigt liv. Der er ikke direkte beskyldninger mod hinanden, det forhindrer det kollegiale samarbejde, men adressen for irritationen er ikke at tage fejl af når man læser Christian Horrebows indlæg (side 444-446). Han er (eller føler sig som) den anklagede part, som må tte forsvare sig. Til sidst skriver han: "Men det er Tid, at jeg holde op, jeg mærker, at mit sind er i bevægelse, og jeg kunde let at frygte for at skrive for hæftigt".

Christian Horrebow

Christian Horrebow var i 1761 43 år gammel og den ansvarlige professor i astronomi Allerede fra 1743 arbejdede han som observator under sin far Peder Horrebows ledelse. Fra 1753 overtog tog han rollen som observatoriets leder – Professor Astronomiæ - fordi hans far, som var 74 år, ikke magtede opgaven længere. Faderen (i kilderne omtalt som Hr. Senior) døde først i 1764 85 år gammel.

Christian Horrebow blev bebrejdet at han ikke passede sit job på observatoriet godt nok. Hans forsvar kan læse på siderne 443-444, hvor han levende fortæller om sine andre gøremål og hvor svært det er at finde kvalificerede hjælpere.

Sammenblanding af kirkens og observatoriets økonomi

Observatoriets drift hvilede for indtægter "fonds" fra bl.a. renterne af 3153 rigsdaler, som er det beløb som Universitetet fik ved salget af Bredsten Kirke i Jellinge Provsti.. Under diskussionerne fremgår det at Trinitatis Kirke havde betalt for vedligeholdelse af tårnet, sågar hele tårnet. Under professor Grams ledelse (prokurator templi eller akademiske værge), var det endog muligt, at kirkens kapital blev brugt til indkøb af et phenomium. I Kalls indlæg side 452 fremgår det at det var Trinitatis Kirkes Akademiske værge Anchersen, der fremlagde regnskab for Rundetaarns Fond, der således var et appendum til kirkens regnskab. At det ikke var en fremmed tanke at bruge midler fra Vor frue kirkes midler ses endvidere ved at man så muligheden at lægge penge fra Vor Frues Sangerværk (se 453) til driften af observatoriet.

Kirkens regnskab indeholdt frem til 1761 også udgifter til observatoriet og instrumenternes vedligeholdelse. P. Holm foreslag på side 397, at der i fremtiden skulle aflægges et "å parte" regnskabs for observatoriet eller også skulle observatoriet regnskabsmæssigt helt udskilles fra Trinitatis Kirke. Side 398 foreslår Holm, at 500 rb skulle betales af Trinitatis Kirke og Vor Frue kirke,

Det synes naturligt at eventuelt overskud fra de to kirker skulle gå til universitetets institutioner (se side 405)

Tårnskillingerne

Side 394 omtales den overenskomst fra 1716 der blev indgået mellem Observatoriet og kirken (klokkeren), med at den skilling (tårnskillingen) som publikum betaler for at komme op i Rundetaarn, skulle anvendes til at lønne studenter, der skulle assistere Observator. Ordningen skulle først træde i kraft for Klokker Søren Mathiesens efterfølger. Hvilket først skete i 1740, da Mathiesen døde og Møller overtog klokkerhvervet. Hvor stor en indtægt, man havde heraf, vidste ingen, uden at man havde ført fra forskellige sider at det beløb sig til mange penge. På side 398 skriver Holm det menes at være "nogle hundrede" rigsdaler årligt. P. Holm argumenterer for, at halvdelen af tårnskillingen kunne anvendes til observatoriet og den anden halvdel til vedligeholdelse af tårnet, således at Kirken ikke havde udgifter hermed. (side 395). På siderne 404 og 405 diskuterede Holm med sig selv om det utrolige, at ingen før havde tænkt at tårnskillingerne burde komme Observatoriets gavn, men at det muligvis skyldtes, at med pengene fulgte opgaven at holde orden og tilsyn med tårnet.

Christian Horrebow, derimod, tillægger ikke tårnskillingerne så stor betydning. Han siger at da han startede i observatoriet og da observatoriet blev indrettet – sikkert fra 1743 – havde han indtægten, som ikke beløb sig til mere end 50 rigsdaler. Efter 6-7 år overlod han skillingerne til de "som ligge deroppe", altså de medhjælpere, som havde tilsyn med tårnet, og han tilføjer at med det besvær det var, kunne man ikke kalde det for nogen løn (side 444)

Interessante sideoplysninger

Side 397 nævnes at nogle studerende logerede i Tårnet

Side 397 nævner Doktor Holm at han mente at Professor Kratsentein kunne fungere som rådgiver for observatoriet. Han havde arbejdet i observatoriet i Sct. Petersborg i 5 år i sin ungdom og kunne navigere via astronomiske observationer.

Slutning

Sagen sluttede til Horrebows fordel. Holms indstillinger blev ikke bakket op af de øvrige kollegaer. Horrebow fik i 1763 ansat sin bror som observator i Rundetaarn. Han måtte til gengæld bo i tårnet og være nærværende ved observationerne, som i høj grad blev udført af assisterende studenter, der fra denne tid optræder meget ofte i observationsprotokollerne (jfr. "Astronomiens historie gennem firehundredede år")

I Universitetets circularii-protokol - også nogle gange kaldet voteringsprotokollen - kan herefter sagen følges. Hvert enkelt medlem af konsistoriet udtaler sig om sagen. ofte ret frimodigt, måske fordi protokollen var forsynet med lås, således udeforstående ikke kunne læse om sagen.

Register - Sagens gang:

8. april 1761	Sagen tages op i konsistoriet
13. april	Rektor Doktor P. Holm,; side 388 – 405
,24. april sildig til d. 27. klokken 9 formiddag 2. - Prof. Anchersen. Side 422	
5. maj	Prof Astronomiæ Christian Horrebow, Side 440 – 446
5. maj	Prof. Dr. P. Holm, side 446-451
8. Maj ml. 11 og 12 formiddag	Prof. Anchersen Side 452 – kun om en fejlindføring i Grams stervbos regnskaber.
26. maj	Rektor Prof. J.C. Kall. Side 452-453
27. Maj	Dr. P. Holm, side 456-459
28. Maj	Rosenstand Goiskes indlæg. Side 461
1. juli 469)	Rektor J.. Kalls nye rundsendelse med kongelig recript af 26. juni. Side
3. juli (side 476)	Dr. P. Holm svarer at han vil vente med at kommentere efter Horrebow
15. juli	Rektor J.C. Kalls opsummerer 15. juli inden Horrebows indlæg (side 483)

16. juli	Chr. Horrebow reaktion på kgl Rescript (side 484)
16. juli midnatstid	Doktor P. Holm indlæg (side 486)
25. juli	Goiske, Bang, Buchwald, Lodberg, Friis, Anchersen og Mølldamn (side 491f)
26. juli	Christian Horrebows korte kommentar /side 492)
Uden dato	Prof. Münthes indlæg (side 492)
9. september 1761	Kongelig Rescript fremlægges på konsistoriemødet
27. juli 1763	Observatoriet arver 1500 rd af Etatsråd Bartolins dødsbo.
8. august 1765	Skænker Kongen observatoriet 1500 rigsdaler, hvor ½ skal bruges til instrumenter og ½ til aflønning af studenter

Kilderne:

1761 acta consistorii 8 april - Her startes diskussionerne om observatoriets tilstand. I Forhandlingsprotokollen (acta Consistorii) læses:

pkt 2 Et brev fra Excellentissimo Patrone, hvori forlanges underretning om, hvor stor det Astronomiske Fond er, hvori bestaaer, hvad de Aarlig kand have til taarnets vedligeholdelse og Instrumenters Indkøb, samt hvad der til begge dele er udgivet fra den sidste Fundats Oprettelse til Dato, og endelig i fald den nu havende Fond ej er strækkelig, hvad ydermere Tillæg hertil aarlig maatte behøves, og tillige et forslag fra Consistorio, hvorfra de manglende, uden at bebyrde Kongens casse, kunne tages, af Dato 13. Martii 1761, skal circulere.

Rektor P. Holm skriver som den første (side 388)

pkt 8. Univers. Patroni Skrivelse af 13. Marti (som glemtes før at anføres) meddele, at ved adskillige Leyligheder er erindret og klaget, at vor Observatorii Astronomers manglende antal, endog højst behøvende Instrumenter, som siden Indebanden 1728 endnu ey har kundet anskaffes; [mellemlum] og requirerende hvor stor det Astronomiske eller runde Taarns fond er – hvori den bestaar – hvad aarlig kand have til Taarnets vedligeholdelse og Instrumenternes Indkiøb? Hvad til begge deele er udgivet fra den sidste Fundates Oprettelse til Dato? Og endelig i fald den nu havende Fond ey er tilstrækkelig hvad ydermeere Tillæg hertil aarlig maatte behøves, i hvilket fald vi skulle indhente Forslag hvorfra det manglende, uden at bebyrde Konges Casse kunde tages?

En dags Tid omtrent for Nye Aar blev jeg kaldet til Hr.. Højgr. Excellencie, og adspurgt om fond til det Astronomiske eller runde Taarn, da jeg svarede hvad jeg kunde angl. Bresten.Kirkes-Kiøbesumme. Og som mig paalagdes at skrive Patrone til derom, fandt jeg, efter Omstændigheder, fornødent, at anmode Hr. Justits Raad Anchersen, som Patronum templi, om nogen mig da fornøden notice. Dhr og høyligen berømme Velb. Kiære Collega største Redebonhed og fliid, som er forhen skyldigt sendt tilbage, comma niceredes, samt copier af det lange brev eller Fundats af 1676 angl. Jellige Syslere Provstie og af det Rescript af 1740 angl. at selge Bresten-Kirke cum jure Vovandi Tiende el. (hvilke Copier jeg sendte Patrono, siden Hr. Justits Raadens Godhed var saa stor at hand selv tilmeldte mig sig at kunde undvære dem, de følgende haver jeg siden ladet udskrive af Copie-Bøgerne).

Min Erklæring af 13. Januar fik jeg ey Tid at tage copie af, samme differerede Conclusioner angl. det Spørgsmaal om Runde Taarn endnu have nogen Fond fra Gl. Justits Raad Anchersen, og indeholdt et Concitorii Erklæring vel maatte revideres, samt et en høyere autorité vel behøvede til at fastsætte det u-determinerede i de (389) 2de Konge-Breve, samt hvorledes det herefter skulle være med den Kiøbesumma 3153 Rb. og dens renter, da Trin. Kirke har, efter det af Hr. JustitsRaad Anchersen andragne, udgivet til Taarnet og Veile-Kirke langt mere end Capitalen og Renter er.

Same 13. Marti skrev jeg Hr. Collegæ C. Horrebow følgende Pro. Memoria til ladende medfølge det deri ommeldte, og fik in fine Martii hosfølgende Erklæring, indeholdende med videre

1. at de 3153 R. bør endnu høre Taarnet til.
2. At Renterne kand forslaae til Instrumenterne at vedligeholdelse, Lys og Brænde at anskaffe, og ogsaa til at faae ny Instrumenter for, som vel kunde strax behøves, men kand bie indtil af renterne kand samles noget at kiøbe for.
3. At hand behøve Folk til tjeneste, som have baade teori om og praxis Astronomicom, og ey Cabileteres uden lang øvelse, og maa lønnes. At hand paa et halvt Aar har antages tre meget brave og flittige Studioses Assistensere, og anført dem i Astron. Observationer, men der fattes meget i at de have naaet halvt det som behøves om de skulle være som nyttige.

Af 3 Observatores behøves 2 ved Maskinerne og ene ved Uhrverkerne. At der, naar de nogenledes skulle gjøre det som de fik at forrette, da ikke kunde gjøre ringere end den første 200 Rb, den 2den 100 Rb og den 3die 50 Rb.: Dog i steden for de 50 Rb kunde hand maaske efter bem. Lærer Collegæ Mening faae dem Mathematske Plads i Borchs Collegio og 4. de 300 Rb. Aarligen komme fra Sangværket i Frue Kirkes Taarn.

Endskiønt jeg have undseet mig ved at besøje Hr Justits Raad Anchersen viidere, efter saa saare megen haft Umage, med denne Post, saa kand dog ingen anden besvare det nu af Patrono omspurte: Hvad til Taarnet Vedligeholdelse og Instrumenternes Indkiøb er udgivet fra sidste

Fundatser oprettelse til Dato, have Consistoris nu nok Kiærligst meddeler saadan Efterretning som ved Erklæringen kan behøves.

Min Mening er

1. At ligesom Bresten Kirkes Tiende burde være en stedseværende Fond til runde Taarn fornødenhed efter Fundatsen af 1676 saa bør og Kiøbe-Summen være en stedse værende Fond til samme Brug, uden for saavidt som Veile-Kirkes Reparation deri have efter Rescript af 1740 giort rabat.

2. At vi ere meget ilde faren, saa ofte vi skulle rebus sic steetelig (?) votere og erklære i slige Penge-Sager, naar (390)Veile-Kirke løber ind med. Jeg tvivler om, at Consistorium nogen Tid have seet noget Regnskab for Veile-Kirke. I det mindste veed jeg ikke om det er skeet. Hr. JustitsRaad Anchersen have dog selv proposeret, om ikke bem.de Regnskab kunde fremlægges, eller i det mindste foreviises i Consistorio for de Aar efter Sal. EtatsRaad Grams Død, hvilket jeg skulle engang ved Leylighed, som nu skeer, proposere. Tienligt og rettest havde det været, om fra 1686 af Jellige Syslers Provsti-Regnskaber, eller siden det blev vidtløstigt, da Veile-Kirkes, i det mindste fra den Tid da der blev [overens?], havde Aarligten været ved Universitetet revideret og decideret. At det ej er skeet maa være kommen deraf, at ligesom Erasmus Bartholin fra 1676 til 1686 var alene berettiget til at føre de Regnskaber, saa have procuratores templi formodentlig tænkte, at det var nok at én Professor Procurator Templi Trinitatis havde den Kedsommelige Forretning.

3. Angl. Trinitatis Kirkes havde Udgift til Veile-Kirke viides vel hvad i Erklæringer er andraget af Hr. Etats R. Gram (Note: Hr. J.Raad Anchersen haver og Hr. EtatsRaad Lichtenbergs Beviiser, at Sal. EtatsRaaden til Veile Kirkes Reparation har fourneret noget anseeligt.) Men jeg skal ej sige, om Consistorium nogensinde haver resolveret at Trin.Kirke skulle fournere Penge til des brug, eller hvor meget, veed og ikke om i Trinitatis-Kirkes Regnskabs Bog for de mangfoldige Aar til 1748 findes udført noget laan eller Udgift til Veile-Kirke.

4. Til Sikkerhed for Universitet og for Patronis templi Trinitatis kand det højligten behøver at man om Rigtighed ej kand have faaet en Kongl Resolution saadan, at man er betrygget for Ansvar for den forbigangne Tid, hvorom enten Patronus templi kand gjøre converable Ansøgning eller Consistorium, hvilket i saa fald først behøve den rigtighed som haves kand, allerhelst da, om ret mindes, jeg et sted have seet, at paa Grams Stervboes vegne ej er giort Regnskab til enten Qvæstor eller Consistorium for Veile-kirke, men ikkun leveret Hr. JustitsRaad Anchersen endeel didhørende Papirer, og erindret at Dokumenter ei fandtes for ret (cand mernini ae de pluribas ad scriptum erat) Aar. Hvilket kand forvolde Qvæstori Uleilighed engang i Tiden, om det ej i Tide, som billigt, forekom mere.

5. Saa længe i Trin. Kirkes Regnskaber ej findes Udgift til Veile Kirke kand den Udgift ej vel gjøre rabat i Taarnets fond. Er en bevislig giort Udgift forglemt i regnskabet, bør det redverseres og Hr. Etatsraad Grams Stervboe ej tage Skade over en Irring, ej heller vinde ved nogen Irring, f. ex. om

saa er, hvilket jeg beder at maa eftersees (391) at Devisjonen tilkiendte Steerboet 100 Rb som misregne i summeringen af en vis tital i ret Regnskab naar der dog ingen Misregning findes.

6. Det runde Taarn for nødenhed i Fundatsen af 1676 ei er bestemt, saa kand til Efterretning for den følgende Tid behøves A..tria i.e. Regio inter pretatio, om det er til det hele Taarn Bygnings Reparation ligesaa vel som til Observatorium dvs den deel hvor Observationerne skeer, samt Instrumenter og det til Observatoriet behørende. Om H.Majt. da allermaadigst eragter at Trin.Kirke af hvis øvrige Indkomster kand og bør underholde det runde Taarns Bygning ligesaa vel som det Klokkerne ere i; ligesom andre Stadens Kirker have flere Taarne end ét at underholde, og store kostbare Taarne, og at da de 3153 Rbs renter alene have skullet anvendes til Observatorium in ... strictiori og det til Observationerne hørende. Uden for saa vidt Veile-Kirke have borttaget, da synes det at Trinitatis Kirke ej derved fornærmes, om den af sine andre Indtægter virkelig kand bestride alt hvad den i saa fald haver haft at bestride og faaer at bestride.

7. Det skulle endelig mages saa at Observationes Astronomicæ stedse kunde tilbørligen og paaliideligen gøres og bekendtgøres, det fornødne maatte strax, om mueligt, hvis ikke saa snart det blev mueligt dertil paa en sikker og bestandig fond, saa viidt mueligt anordnes. Jeg agter mig forpligtet at sige min ringe Tanke, hvor lidet ellers intet jeg forstaaer det slige. Ikke veed jeg engang noksom om det er uden dispute, hvad Professor Astronomiæ her ved Universitetet, saa fornøden, og saadan en deel af hans Embede, som Studium Biblicum er for en Teologiæ. Er dette saa, og skal Professor Astronomiæ qua talis selv flittigen observere; saa gjøre det meere sikkerhed for observationerne, ved om han ikkun skal dirigere observationerne, og disse skee af et par Studentere, men hand selv ikkun naar hand af sær Aarsag vil, eller ex nobili, ut diatur, officio findes for godt derimod at o...pre sig. Saa synes det og, neml. om det er Professoris Astronomiæ eget Embede at observere, at da ikke nær til renter af 3153 Rb behøves aarligen 300 eller 350 Rb til de Observationer. Én, eller maaske to Studentere blive vel fornøden at assistere ham deri. Men som jeg aldrig have fornummet, at Studiosis derfor er nogen anseelig løn tillagt, og jeg ej tror at dertil findes Spor i Actis Consistorii i hvor langt man end gaaer tilbage, men dog habile Studiosi have ladet sig bruge, saa kand formedes, at den Mathematike Plads paa Borchs Collegio vel (392) kunde gjøre en duelig Studiosum villig til den Assistance allerhelst da hand derved selv profiterede i det studio. Behøvedes endelig 2 Studiosi, det jeg ikke ved, saa kunde den Plads i Colegio Elersiano, som er for en Studiosi Mathematicæ Superiorum, og som i Statutis Collegii forpligtes til Assistance ved Observatoriet paa Taarnet, gjøre ene villig. Vidste man derimod at Professor Astronomiæ ikkun have skullet, eller ikkun skal, dirigere observationerne, og ej selv egentlig ex officio være Observator, ja! i slig cas maatte af H.Majt. en noksom habil og paaliidelig observator beskikkes, én som selv kunde være duelig til Professorem Astronomiæ, og den maatte da visselig have en skikkelig Løn, saa 200 Rb ikke agtes at være for meget. Og der maatte dog assisteres af en Studiosis, som maatte i et af Collegii have sted. Derfor maa jeg bekiende, at jeg stedse havde tænkt, at Professor Astronomiæ egentligst og fornemmelig var beskikket til at observere, dog og til at ducere sin sence. Og jeg havde neppe tvivlet i mindste maade derom (saa lidet forstaaer jeg

det) havde jeg ikke hørt nogen for mange Aar siden sige, at naar Professor Astronomiæ observerede, saa gjorde hand det ej efter egentlig Pligt, men som af generosité og ex nobili officio. Er derom Tvivl, saa kand vel ingen, uden Kongen decidere saa at det gielder.

Det synes ellers ønskeligt, om giørligt forstaaer jeg ikke, at her vare 2de af hin anden ny deparerende Observatores Astronomii, den ene Professor Astronomiæ selv, og den anden en ligesaa paliidelig Mand, og at disse hver for sig havde sin Cammer til Observationer og sine Instrumenter. Blev det engang giørligt, da maaatte vel, naar det kunde skee, det fornødne derpaa anvendes. Observationer skeede da ventelig der flittigere, med des større acuratesse, og vare derpaalideligere, kunde og ikke saavel af udenlandske Astronomis agtes tvivlagtige, naar 2de ej af hinanden deparerende bekiendte habile Mænd bevidnede sig at have befundet det selv samme. Men at et par unævnte, et halvt Aar noget anførde, Studiosi skulle have ene 200 Rb den anden 100 Rb og det af Frue Kirke, det synes mig ej fornødent eller vel taaleligt, eller nyttigt. Inden vi andre kand sige noget, om hvorvidt renten af 3153 Rb maatte kunde behøves til Instrumenternes vedligeholdelse, Lys og Brænde, og i Tiden til nye Instrumenters Indkiøb, kunde vi behøve, og burde for længst haft, Inventarium paa de Instrumenter og videre, som ere allerede paa taarnet, og (393) notice, hvad der i sær meentes til aarlig vedligeholdelse at behøve, og den noget forklarlig, som og notice om hvad for Instrumenter der videre agtes fornødne, og hvad de omtrent kunne koste.

Naar Spørgsmaalet er forunderlig om at lønne 2 a 3 Studentere, som skulle være Professori Astronomiæ til Tieneste ved Observatorium, da synes det at heller al billig og muelig menage bør bruges, end at man enten gaaer Frue- og Trinitatis Kirker for nær, eller moger det der hen at Kongens Casse nu eller i fremtiden bebyrdes. Kirkerne, og Kongens Casse, helst i disse Tider, da H.Majt. længe har haft store extraordinaire Udgifter, og Skatter dog ej paabyrdes uden de sædvanlige, bør man ømmes ved at gaae for nær. Man maa vel og betænke, at en Vicario Episcopi, Senioris eller Qvæstoris er ikkun 100 Rb tillagt, Professori Anatomico mindre, som dog og læser eller have læst publice loco Professoris. A E advertert synes derfor en Plads i Borches Collegis, eller noget lidet dertil, at kunde passere for en Student som ved Observationer skulle dirigeres af Professor Astronomiæ og gaae ham til haande.

Vidste man ellers alle havde Penge nok til saadan brug rettelig at anvende for hans Profession, kunde det skikkeligt være brav nok, og ogsaa blive publico til Nytte, naar samme omhyggeligst af vedkommende søgtes, om hver Professor havde nogle 100 Rb til habiles Studiosis, som skulle gaae ham til Haande, og under hans Direction arbejde i hans Studio til publici Nytte. Men siden man ej saa haver casset nok, kand man vel ikke af Kirkers, der selv kunde mueligen behøve alt sit, om en føje Tid, reuener være saa tienstagtige, at den ene Profession sc. Astronomiæ des vurdeligere kunde vorde assisteret, uden Nødvendigheden maatte bedre kunde indsees end mig endnu er mueligt, og tillige større Vished havdes, om proportioneret bestandig Nytte, ogsaa i Fremtiden. Man maa dog ansee det, og i denne deliberation betænke det, som mueligt, at om endskiønt nu Professor Astronomiæ ene kunde faae circa 500 Rb at disponere over aarligen, og at anvende 300

eller 350 Rb aarligen paa 3 assisterende og af sig dependerende Studentere, saa kunde det dog engang i Fremtiden uvist hvor længe hende sig, at flid, Accuratesse og Paalidelighed for meget savnedes. Men der ej skulle, foruden de Studiosis, som i Borchiano og Elersiano have Mathematiske Pladser, endnu kund altid findes andre, som af Lyst til at lære Astronomie og observere, gierne, endog uden at nyde viidere derfor, assisterede ved Observationer efter Professor Astronomiæ Direction, og gik ham til Haande? Saadanne kunde dog og, om der det behøvede, og befandtes at have distiegreret sig, helst publicis datis speciminibus eximus, have adgang for mindre distingrerede til en Plads i et Collegio Academio. Man har seet her udgivne Almanakker, som efter Titel-Bladet være forfattede af en Studioso Mathematicum. Agtedes det i Fremtiden raadeligt eller til Observationer at fare gjorde der flittigere fornødent, saa kunde maaske af Almanakker falde saa meget, at en Studiosus ikke alene derfor gierne havde den Umage (Tilføjet nederst: Efter Prof. Schives Død gjorde Corn. Lerche i Colleg. Elers Almanakker og leveredes re..... 1712 6. Febr.. Han gjorde i Acta pag. 565 Haab om at faae fremdeles den Forretning. Dog da man fik Prof. Astronomiæ, og denne begiærede det, saa blev hand beskikket dertil sc. Rasch. Den Post synes med at skulle befordre Observationes, helst ved Professoren Astronomiæ.) og dog og opvartede Observationerne, men at der og blev noget for den anden ved Observationer assisterende Studioso. Ellers er af Legato Dicterii Fuirenii vist nogle Penge, som enten stedse skulle, eller dog nu og da kunde anvendes til Experimenta Mathemathia, og ere paa sine Tider til Experimenta Astronomia vores Hr. Seniori (394) ei fallit memorio engang (tilføjet: Det var 1722. 27 Juni) ved et concluso Consistorii bevilgede, eller et samlet Residium af serterres. Ephorus Legati ejus kunde vel bedst give os andre Underretning, om samme Legatum nu haver noget betydeligt resideum, som efter Fundatser ej til andet skal anvendes men kunde nu hielpe noget til Observationes Astronomicas at faae saa god gang og drift, som mueligt? Samt om? Og havd? Aarlig af det Legato til Observationes Astronomicas kunde falde, Cand invita Foundatione? Regnskabs-Bogen, om den kom frem i Consistorio til Eftersyn, kunde i saadan Deliberation og være til Oplysning.

Da det er saa vanskeligt, at finde fond til nye bestandige Udgfter, og vi dog have ordre, at give vor Betænkning om de fremsatte Qvæstiones, saa kan jeg derom ej, synes mig, ret vel indlade til deliberation at proponere en fond, som synes, efter nogen Tids Forløb, rettere at kunde hielpe vel til observationes Astronomicos, end at Frue – Kirke skulle gjøre det, eller Trinitatis Kirke gaaes for nær. Nemlig vores Hr. Senior Universitatis indgav 1716 d. 19. Sept. Allerunderdanigst Supplique, som haver i Copie.- Bogen. I den stod:

Mine Aetce..sores har altid tænkt ved Lejlighed at vill faae Ed. K. Majt. Persvaderet til at lade bygge et nyt Observatorium for Astronomien, og til at beskikke saadanne Stipendia, at 2de Studios.Mathematicum kunde holdes dermed, at hielpe til ved Observationerne. Men jeg understaaer mig allerund. at forestille Ed. Kongl. Maj. ringeste Bekostning kand komme i den allerønskeligste flora og Velstand, som bestaaer derudi, at Ed. Kongl. Maj.t allernaadigst ville ganske overgive det runde Astronomiske Taarn til usum Astronomicum, som det er bygt og

beskikket til af Majt Høyløvlige Herres forfædre. Thi saaledes kunde baade jeg og mine Efterkommere beholde den fornødne Fond og Roelighed til at udføre Observationerne og jeg kunde nyde Assistance, naar mit af iidelig Nattevagt og Uophørlige Speculationer og Arbejde svekkede og fordervede Legeme ej kunde udholde, i det jeg kunde altid have tvende Studiosos ikke til min, men Astronomiens tjeneste, som kunde lønne sig selv med de Skillinger, de kunde faae for at lukke godt Folk op paa Taarnet, at saa sig om -- Og Ed. Majt. Kunde ofte have en dygtig Studiosum Mathematicum til Land- og Søe-Tjeneste.

Den som forud var i Position af at have de Skillinger blev derved til sin Død. Saa varer Hr. Senior ej viider at have førend Aa 1740 kundet anvende de Skillinger til at sætte Astronomien her efter Ansøgningen af 1716 i den allerønskerligste Flor og Velstand. Troeligt synes det, at de med Tiden kunde gjøre god Tjeneste, og (395) man har adskillige gange hørt, at de beløbe sig Aarligen til en god Summa: . Og mon de ej skulle kunde ganske tilstrækkeligen, endogsaa foruden at dem givne Plads i Borchs Collegio eller Elers, lønne de Studiosos, som behøvedes ved observationerne til at assistere Professori Astronomiæ? Mon de ej skulde, hævlten efter nogen Tids forløb til den Brug anvendes? Helst om Trin. Kirke ej deraf skulle have noget til Taarnbygningen, (som sikkerligen lider noget ved den Støj og løben op og need, dagen igiennem, af en Mængde Børn og andre ved denne Tid af Aaret plejer der væren) at reparere og vedligeholde. Til hvad Brug de Skillinger ere siden Aa 1740 anvendte ved jeg ikke. Tør ej sige at Astronomien siden her ved Academiet er kommen i den allerønskeligste Tilstand. Men her skulle jeg ej haabe, at hvad ej siden Aa 1741 kand være skeet ved den 1716 saa klekkelig eragtede hielp, det kand dog om nogen Tid skee ved den Kære Collegæ Omhyggelighed, som det agter at finde i et snees Aar have Suppleret, hvilket af Hr. Seniori selv i henseende til hans berømmelige Alder ej længere kunde saa nøje i agt tages? Og at dog den Hielp, om end ej andre virkelig behøves af Professor Astronomiæ, eller haves kand af Frue Kirke el., om nogen Tid virkelig sætter Astronomien hos os i ønskelig Flor og Velstand? Jeg haaber det, og at mit votum, som man vel kand vide, altid at være, som det bør, aldeeles frit, og efter den Pligt ved hvilken jeg er pablico saa forbundet at publici ...confideratio bør præbolere for den affection man haver endog for en særdeeles kiær Ven og Collega, ej optages fortrydelig, allerhelst da vel Astronomiæ behøves at tages bedre i agt end længe er mærket at være skeet, men ej seer at enten Mangel paa de nødvendigste og højst-behøvende Instrumenter,, (Hvilket for Patrono skal være Klaget ved adskillige lejligheder, da dog Acta Consistorii viise at efter Ildebranden Aa 1728. Consistorium proroptissime, saa snart det forlangedes, bevilgede alt forlangede) eller paa Penge have gjort observationes astronomicas teties quoties opus orat instituerdat et edendos, enten umuelige eller alt for u-overvindelige vanskeligheder; og paa den anden Side der er noksom bekiendt at menage paa eller Tider og Steder bør bruges, og kand her os nu især behøves. At Actis Consistorii 1730 15. nov. N. 7 staaer, som følger:

Assessor Horrebow forespurgte sig, om hand paa Observatonis (396) paa det Astronomiske Taarn maatte anvende i det højeste 300 Rb da ham meente at sætte i Stand 1. Machinam Æquatoriam. 2. Forfærdige af nye et Observatorium, som Rømeri Tusculanum; 3. forskoste Horologia og Tubos.

4. Perpendicularum correspondentium: saa at Observatorium skulle komme i fuldkommen Stand, undtagen Qvædranten, som ikke for disse Penge kand forstrækkes. Consistorium bevilgede at hand maatte gjøre det bedste hand kunde, og lovede at Pengene skulle vorde betalte, som Verket avancerede til, og lovede Hr. Assessor Gram at prænumerere 50 Rb til 60 Rb herom skal dog og først Absertium Meening indhentes.

Man ved at brmde Penge, samt en Qvadrant som kostede over 400 Rb promte blev bevilget, ligesom og allerede d. 25. Oct anni ejusdes, var bevilget et Machira æqvatoria maatte sættes i Stand paa Taarnets Bekostning. Hr. Justitsraad Anchersens fortegnelse viiser nærmere hvad efter Professoris Astronomiæ forlangende Tid efter Tid er formeret. Og forstaar jeg ej hvorleedes for Mastrissimo Patrono kand være klaget, at ved Observationerne manglede endeel, endog højst behøvede Instrumenter, som siden Ildebranden 1728 endnu ej har kundet anskaffes. Men haver endog allerede 1749 eller før efter designati Professorii Astronomiæ (sic recte memini) forlangende bekostet en Luft-Pompe med 259 Rb ex.: som er med tagen til af højstnødvendige Instrumenter til Observationes Astronomicas ej haver været meente at mangle, allerhelst da ved Universitetet kort tilforn var bekostet en Luft-Pompe. Skulle meene, at fra 1731 af omtrent Observationes havde kundet være bestandig i god gang, eller i det mindste fra Aar 1740 af da de Skillinger, om hvilke før er meldet, kunne under Professoris Astronomiæ disposition, allerheldt da Procuratores templi Trinitatis og Consistorium Tid efter Tid have foureret. saa meget som Regnskaberne viise. Det kunde ellers i denne deliberation være tienligt, om Hr. Collega C. Horrebow ville underrette Consistorium om, hvad de Skillinger Aarligen ret Aar mod det andet kunde omtrent beløbe til? Og retteligen anslaaes for? Tænker at om hand det ej viid, som dog formoder, saa kand hand dog vel faae den bedste Kundskab. Man kunde da desbedre rettest kunde anvendes naar den kiære Collega Selv propriis jure tilstræder Professionem Astronomica. Thi saa længe til den Tid kunne, vil det maaske være som det er, at ej Senior plusquam Octagenerius skulle fatte nogen fortrydelse over nogen nye Disposition i hans Tid. Men siden maatte nok Consistorium viide hvad for Assisterende Studiosi komme til at hæve de Penge, og havd de bestillede. Som de vel og af Consistorii, efter (397) foregående Professoris Astronomicæ præsentation, og aflagde tilstrækkelige Specimira, maatte antages. Det kunde og være rigtigt, at herefter Aarligen giordes et á parte Regnskab, som Appendix ved ved Trin. Kirkens regnskab, for det som til Taarnet eller observatorium udgives være sig af de 3153 Rbrs renter, eller alias. Og at for Udgifterne havde Consistorii Resolution forud. Thi det kand ej paa alle Tider holdes for at være den bedste Øconomie, at enten Professor Astronomiæ, eller én eller anden paa Taarnet logerende Studiosus ikkun af Procuratore templi forlanger Penge til det og det, eller sender ham Regning, og at same da clareres, Saadant giver for megen lejlighed til, at publique Penge kunde for lidet menageres, eller til Uret brug anvendes. Mig synes og at det beneficium nogle Studiosi nu have at logere paa Taarnet kunde være endeel af den Belønning de ommeldte Assisterende ved Observationer kunde fortjene, endogsaa naar de maaatte selv forskaffe sig Lys og Brænde. Og det er alt for liberal en fordring at Renter af 3153 Rb skulle kun være til Instrumenternes Vedligeholdelse, Lys og Brænde og til at samle noget af til med Tiden at købe nye Instrumenter for. Til Instrumenters

Vedligeholdelse skulle jeg tænke at ganske lidet aarlig behøves. Til Lys og Brænde hvad jeg ikke om i forrige Tider Kirken haver fourreret noget, eller om det ej er først begyndt for ej mange Aar siden. Det synes og ej at kunde aarligen beløbe sig til meget. Om nye Instrumenter nu behøves, saa maatte vel Hr. Collega Horrebow nævne dem, og melde hvad de omtrent skulde koste. Vel tror jeg ellers at mange Penge kand for Instrumenter udgives naar man har nok at tage af og vil have en stor Apparatum, endog til Pragt. Tænker dog og at til Observationer ikke just saare mange eller meget kostbare Instrumenter behøves, erindrende her atter hvad vores Hr. Senior 1730: Protokollen forsikrede at med 300 Rb skulde Observatorium den Tid komme i fuldkommen Stand, pag. Præs. Forstaae: naar Quadranten kom til. Ved vi at concludere at aarligen noget mærkeligt behøves at henlægges, til nye Instrumenters Indkiøb, naar Observatorium, som haaber, er tilstrækkelig forsynes. Da fordringerne som den kiære Collega gjør én meget liberales, og bekiendte aarsager fordrer al tilbørlig menage, saa var det ønskeligt at vi kunde have en anden erfarien astronomi Betænkning at conferere med Hr. Collega Horrebow. Mon man kunde eller skulle ombede Hr. Prof. Krantenstein om hans Betænkning, om hvad arligen maatte behøves at Observationes Astronomiæ paa runde Taarn med tilbørlig Flid, Acuratesse og paaliidelighed kunde skee og aderes? Jeg nævner ham, ej viidende nu at nævne nogen anden her, som vidstes in praxi observationum

Astronomicum at være verseret. Om ham er hørt, at hand fra sin Ungdom har haft Lejlighed til at øve sig deri, at hand fra sit 20de Aar frequenteret Observatorium i St. Petersborg i 5 Aar, og paa sin Rejser igiennem Siberien overalt bestemt situm locorum ved Astronomiske Observationer, samt paa den efter det Peterborgske Academies ordre gjorde Søe Reyse, gjort mange langt vanskeligere Observationer til at bestemme longitudi, efter adskillige Methoder, end paa et fast Observatoris kand forefalde. Det synes rimeligt, at hans Betænkning, om den indhentes, kunde være til Nytte, at idet rette og tienlige des bedre, naar 2de Astrono- (398) mi vare hørde, kunde rames, ogsaa om den enne skulde have tænkt: postilande erse inique, at obtineatur, qvod æquum erhe porsit, ac sufficere. Det er dog her mærkeligt, at hvad 1716 af vores Hr. Senior søgtes, som tilstrækkeligt dertil af Astronomien herved Academiets uden Hans Majt. Ringeste Bekostning kunde komme i den allerønskeligste Floer og Velstand, det haver Prof. Astronomiæ nu virkelig haft til at Disponere over fra 1740 af, og det synes nu at komme i slet ingen Consideration, og nævner ikke engang med mindste Ord i Erklæringen jfr. Pag. 394 og 389, ret som det ej var til, eller ikke burde tages i Confideration i denne Sag, hvor den kiære Collega fra Frue Kirke vil have Aarligen 350 eller 300 Rb aarligen og 150 Rb renter af de 3153 Rb altsaa nu tilsammen omtrent 500 Rb til det samme, som 1716 lovedes at skulde alt skee af de Skillinger, og det som forud den Tid havdes, paa hvilken Tid dog Professor Astronomiæ ej var nær saa vel aflagt som nu, da alle Professorum, og særdeles det Philosophiske Facultets, ere bedre Lønnede ved at være før den nye Fundats. Tyge Brahes Eksempel anføres vel. Men han skulde bygge Observatorium, og Vaanung for sig en Adelsmand, en Heros, forskaffe Instrumenter ex: Nu have vi Observatorium, som have kostet store Penge-Summer, og Instrumenter ex. Der anføres og at Rømer skal have haft 1000 Rb aarlig, som Mathematicus Regus. Om saa er, saa kand hand have haft nok at bestille foruden det at hand var

Professor Astronomiæ, ved Landmaalingen f.eks. og i mange maader. Saa har Hr. J. Raad Ramus i Kongens Tieneste ved Digerne, ved Kongl. Bygninger ex. ex. haft Arbejde, og billig for saadan Extra-Tieneste nydt sær. Kongl Naade. Saa høres og at Hr. Collega C. Horrebow og Hr. Prof. Hee ved Studentere skulle continuere den af afg. Prof, Kofoed begyndte Landmaaling og Landcarters forfærdigelse, og at dertil 600 Rb. aarlig assigneres Dem. Men da Rømer blev Professor, hvad var da hans Professor-Løn Aarligen? Jeg ved ikke om den udgiore 200 Rb. Ville man have og beholde saa stor en Mand som Rømer var, saa fik man vel paa én eller anden Maade lønne ham saa, at det skikkede sig. Af det Eksempel veed jeg da ej, at concudere, at skiønt nu en Professor Astronomiæ fra sit Embedes tiltrædelse af nyder strax saadan Løn, som Professoribus nu er allernaadigst tillagt, og derforuden 200 Rb for Almanakken aarligen, og disponerer over de før meldte Skillinger, som og menes at løbe til nogle 100 Rb. Aarlig, (og har det Tillæg som i henseende til Land-Carter kand tilfalde, om og det skal anmeldes) saa er det dog fornødent at hand a partes faaer 500 Rb aarlig at disponere over fra Frue og Trinitatis Kirker, nemlig 150 Rb til Lys og Brænde og Instrumenters Vedligeholdelse om og naar de maatte behøves, og 200 Rb til én Student, 100 til den anden, og 50 til den 3die, og det uagtet at Kongens Casse højstbilligen, efter Tidernes Omstændigheder, bør menageres og Kirkerne ligesaa, allerhelst da den enes Kirke værgen endnu havde faaet Prædike-Stolen, Alteret og Orgelværket malet, om ej det dertil behøvede var omsider skiænket af en eller to af Borgerstanden, og den anden Kirke haver saa meget at bestride som meldt, som man vel og ikke kand viide, om jo dens Indtægter f.eks. af Sangværket ved Tidernes forankring (399)

kand vorde saare meget formindskede. Siden det dog pag. 391 flg. meldtes saa noget ulige Meening dengang var hørt om, om Professor Astronomiæ ex. officio er Observator, saa bør tillægges, at da man i meere end 100de Aar have haft et kostbart Observatorium, det runde Taarn bygt alene til den Brug (skiønt man og derigiennem havde Opgang til Orgelværket og Bibliotequet) og Instrumenter stedse er bekostede, og anden Udgifter gjorde Aarligen, beløbende til saa meget, som Regnskaberne og Hr. J.R Anchersens Udtog, kunde viise; saa kand ingen tænke at Kongerne have villet enten at alle de Anstalter og Bekostninger skulle være aldeles spildte, eller til saa liden og uvis Nytte, som den maatte være, der kunde falde, naar man havde Observatorium, Instrumenter ex. men ingen forpligtet Observator, og alle de Anstalter og Bekostninger ikkun skulle tiene dertil, at om en Professor Astronomiæ ville, saa kunde hand saa ofte hand ville eller ikke ville, observere eller ikke observere. Ret ligesom Kongerne havde bygget en Kirke, forsynet den med Inventarium og alt, ikkun til den Ende, at om én ville deri prædike og gjøre Tieneste saa kunde hand, og gjorde smukt deri, men ellers skulle den vel vedligeholdes, og i andre Maader aarligen koste Penge, men ingen Nytte haves deraf. Saa længe man har haft Observatorium ved Universitetet har man og haft Professores Astronomiæ/ Mathematicum Superiorum, qvod ide mest, og ingen anden allernaadigst til det runde Taarn beskikket Observatoren. Formodentlig haver alle Professores Astronomiæ se vera holdet det for deres egentlige äcjour (?), og for Grunden til deres Studium og øvrige Arbejde. Publicum have vel og, samt Kongerne selv ventet det af dem, og om de havde forestillet sig, at derom var Tvivl eller kunde være, saa havde de strax paa den rette Maade hævet den Tvivl. Sagen er vel og, tænker jeg, uden Tvivl. Og ingen vil vel være for meget difficil, i at

interpretere sin Bestalling, fordi vi alle ikkun faae Bestallinger, og ej Omstændelige Instruxer. Man vil vel ikke have, at herefter ikkun skal beskikkes en Observator, og ham paalægges derfor at holde Lectiones. Det agtes nok bedre, at Professor Astronomiæ er Observator ex officio, dog og forpligtet at holde Forelæsninger. Indvendes der, mod formodning, at andre Professores ej til Observationer saa at gjøre ere forpligtede, saa mærkes lettelig forskiellen. Publicum behøver en stor mængde vel anførde duelige Studiosos Theologiæ, og Theologi have extra-arbeider nok foruden deres Lectiones og Collegio. Publicum behøver et got Tal vel anførde Studiosos Juris & Medicinæ, et større Philologiæ & Philophiæ. Men da Navigation Skolen haves á parte, saa behøves ej og man haver længe ej haft nogen Mængde (reg jatis scio an unum alter.... Ant paunisinós plore Laboerimus jam din) in proxi..... og ret Labile af duelige Studiosis Astronomiæ. Hvad skal man da sige, at være den egentligste og fornemste hensigt, hvorfor Profesores Astronomiæ ere (400) Beskikket og lønnes lige med anden Professores, eller frem for dem? (Note jfr. P. 425) Er det til den Ende, at Studiosi in spere futaræ obliuixis kunde lære noget af Sphærica til Examen Philosophicum? Eller paa det at .... for Sphærica givet én som ej veed mere, end hvad nu vittig kand med maadelig Flid lære i et par Dage, skal i et Examen Artium eller Philosophie gielde ligesaa meget, som at lære for en saadan science, at saadant Sprog, som de bedste Hoveder lidet kand lære af, og ej fortien bene for, uden ved lang Tid og megen Flid? (Jeg selv ej derom at vel efter sammeting paa hvis .... at .el skal, har kundet faaes for at svare affirmator til den Qvestion: quot suet dieodecim ell. Quot .... Septem ex: thi det formodes ej at være om nogen Tid ofte skeet, ej heller nu i lang Tid) Maa det ej holdes for sikkert, at den Perfection blev til for liden Nytte, om den ej fornemmelig skulle have den Nytte, at Professor Astronomiæ, (som seer vistnok med egne Øjne end med andres, især for lidet eller intet nær nok, end bekiendtes og disliges) selv skulle flittigen gjøre og bekiendtgøres Observationes. Men skulle dog derom, mod formodning, blive Tvivl, saa maa det reageres saa, at det rette kand viide, og i agt tages herefter. Kand dog ei andet end melde endnu, at det i Tidens Længde synes alt for mueligt, om ej her, som i Paris, Petersborg ex. ere flere ej af hin anden deperderende observatores end én. Den ene kand ellers da gjøre, og lade, som han lyster. Lys paa Taarnet kand vel sees, enten Studentere der have, eller spille Cort, eller hvad de bestille. Det er intet beviis paa flittige Observationer. Men haver 2de Observatores æmuli, veri æmuli, saa kand noget reelt ventes præresenteret. Derfor bør, opires, sees, at de kunde nu om mueligt, og ellers saa snart mueligt blive, haves. Thi ellers kand Taarnet, Instrumenter, Penge, Professor Astronomiæ, have subalteres, ofte i lang Tid være til alt for liden Nytte. Efterdi alt deperderer af ham, hans Sindelaug, omapationer, Omstændigheder ex og har han ikkun favour, som paa mange Maader kand mindes, saa passeres da alt, og alle Undskyldninger gielde i 10, 20, flere Aar, om end skiønt Astronomien har maatte være alt for passelig faren. Man seer og af vores ypperlige, Gud med ....., Patroni Skrivelse, at hans Højgrevelige Excellence ej haver vidst af anden virkelig eller foregivne Hinder, end den at apparatus re....., endog højstbehøvende Instrumenter, ved adskillige Lejligheder ere klagede at mangle. (401) Det var ej forsvarligt, om Consistorium havde siden Ildebranden ladet Observatorium mangle den fornødne Apparatur, endog højst behøvende Instrumenter. Patronus veed og sikkerligen fra lang Tid af, at ej en stor summa dertil behøves. Hvad kand ej andet med tænke, at dertil burde Consistorium strax skiftes Raad, eller om

det skulle kundet være vanskeligt da strax Aa 1730, 1732 eller uria giort forestilling. Erklæringer bør derfor viise den klare sandhed, at Consistoriu haver prosept.... Strax Aar 1730 forskaffet alt requirerede og at ingen mangel haver været eller er på Instrumenter, og at ingen have været begiærede, som jo ere bevilgede, saa man ej har placeret in defecta, endog med Trin. Kirkes Besværing.

Vort Consistirium, Archiv ex. er elendigt af Penge-Mangel. Vi ere endelig kommet saa vidt, at haab haves med Tiden, at det fornødne kand engang blive mueligt. Naar end det er skeet, saa fremt som det maa ske blive, saa er der altid nok ved Universitetet hvortil Penge behøves. Jeg formoder derfor ikke, at hvad Universitetet enten have eller have ret til naar det kand falde, og behøve til andet forudsigeligt Brug, det blive nu enten af os forlanget, eller af os tilstaaet, at skulle ikkun være til Professoris eneste disposition, at hand kunde derved beneficere hvem hand ville, eller sine Handtlangere eller Assistenten, og Universitetet skulle da stedse i adskillige bekiendte henseende være saa fattigt, som det er, og det efter at Raad ere søgte og fundne, samt approberede og til deels i Værksatte, og at alt dette skulle blive forgiæves aldeles eller for den største eller en stor deel, ikkun fordi ene Professor saa ville, og havde faveur. Faveo sire Ei ex - (10 linier på latin, som er udeladt) – Naar vota D.Hr Collegærum sees, og den fortegnelse paa Udgifter til Taarnet og Observatorium siden Ildebranden Aa 1728, (Samt Hr. Prof. Kratzensteins Erklæring, om den begiæres, eller maaske og, om og den begiæres angl. Det pag. 397 fin. Meldte, Hr. Prof. Hees, som og skal forestaae Astronomien, om hand end maaske ej haver haft Øvelse ved at giøre Astronomiske Observationer) saa rammer da vel Erklæringens Indhold. Den yttrede Tanke de Astronomons observatore altero (402) er ej meent, at én skulle nu beskikkes med en sær Gage, saadan at Familie deraf kunde underholdes, Thi hvoraf skulle Lønningen komme? (Jeg er aldeles ikke iblandt dem, som gjerne projekterer at Kongen skal ikkun br.. forøge sine Udgifter) Men naar nogle hunderde Rigsd. Kunde forslaae til den første Indretning efter p. 396. og fordi Manden havde forud andet Embede med Løn, eller fordi hand, som mange Profesores have maatte giøre, maatte og ville hieælpe sig med det og hvad hand ved Collegio kunde fortiene, indtil hand kunde faae en Profession i det Philosophiske eller et andet converable Facultet; saa agtede jeg det vel værdt (og jeg tvivler ej paa at det jo kunde skee med saadan Manage) at betænke, om ej Udveje skulle kunde findes uden at besværges h.Maj.t Casse til en saa maadelig Udgift, naar Tingene agtes saa fornøden, som den synes mig at være, om Observationes Astronomicæ skulle haabes med Vished at blive her i ret Skik, og større Sikkerhed derfor skulle haves, end naar alt deperderer af én, og maa da ligge paa de Tider, naar den eene enten for andre Oculationer, eller vedvarende Svaghed, eller Alderdom, eller anden Aarsag ej kand eller ej ret for Alvor og med zile vil tage sig af Observationerne. Vi kunde vel og naar 2de habile, ej ag hinanden dependerende, Observatores Astronomi havdes, sc.en forunden Prof. Astronomiæ, da des wistere altid have nogle ret habile og muelige til et Professoret dygtige Studiosos Astronomiæ. Mange saadanne kand vel ej paa én Tid haves eller behøves, efterdi de dog siden, naar de ere i de Omstændigheder at de ej kunde have Instrumenter og Obsevatorium, lidet kunde benytte sig af deres Videnskab deri.

Jeg glemte før, at Weile-Kirke skal, efter at Trin. Kirke haver paa den depenseret saare meget, være kommet i den Stand, at den haver foureret 400 Rb, som her ere udsatte paa Rente, og kunde betragtes, som noget Afslag paa dens Giæld til Trin. Kirke. Med mindre man finder at de 400 Rb kunde legges til de 3153 Rb at den fond blev des større. Om 3153 bør være en stedse værende Fond. Men Trinitatis Kirkes Regnskaber ville viise om ej den fond er behæftet med Giæld til Kirken, og hvor stor da Giælden er? Bliver end Regningen saadan at Giælden er saa stor eller større end den heele fond, saa faaer man dog vel indstille til H. Maj.t., om ellers Trin. K. kand desuden vel holdes ved lige at sine andre reuener, om ej herefter de 3153 Rb bør være en fond for Taarnets Nødvendigheder? Eller hvor meget deraf? Samt hvad ved Taarnets fornødenhed skal

(403)Forstaaes. En Regel maa haves for Fremtiden. Jeg kand vel tænke, at under denne saa viidtløftige Skrivning, som per intervalla er skeet for andre Forretninger og Omstændigheders skyld, alt ej haver kundet af mig, helst i en for fremmet materie, nøye nok betænkes, og at noget kand være indløbet, som enten i henseende til Materien eller Stiilen (da man haver været nød til at lade Pennen løbe saa hastig som Mueligt) med min Intention (som viseligen og som mig synes kiendeligen og aabenbarlig nok for en hver billig ingen anden haver været eller kundet være end Observatorium Astronomicum befording med tilbørlig og fornøden Menage, og at Kirkens og Kongens Casse ej gaaer for nær) kand mishage eller være anledning til fortrydelse. Men naar man noksom betænker, at det ej kand fortænkes mig, at jeg med muelig og tilbørlig zile sætter mig, om jeg og intet skulle udrette imod det, som nu og ved andre lejligheder synes at ville gøres til en Regel, nemlig at man kan kun fritt mage det saa at Kirkers reuener anvendes til fremmed Brug, og lade Kongen siden sørge for, hvorledes Kirkerne skal confereres, ej heller, at jeg, da denne deliberations natur udfordrer det, skriver det retteste jeg skiønner, om jeg og skule tage fejl, for at faae observationes illas, efter Patroni intentiin i stedseværende Gang, saa haaber jeg at alt, som viseligen er vel meent, holder mig i Kiærlighed til gode, ogsaa om noget af det herpaa Papiret kastede kunde været, og havde været, uskrevet i fald jeg kunde taget meere Tid, da det kunde blevet kortere og bedre. Da vores Hr. Senior for sin høje alder saa længe haver været overflødig undskyldt og maxime emeritus, og Hr. Prof. Christian Horrebow ikke endnu er juri propio et plano Professor Astronomiæ, men haver en anden Profession, saa seer enhver, at intet er kræven for at repractere nogen noget, men alt til den ende at det tilbørlige maa kunde saa viidt mueligt skee herafter paa alle Tider med den fornødne manage. Longomontanus, som vel har projecteret og dirigeret Runde Taarne Bygning, og Observatorii første Indretning var 30 Aar eller meere Professor Astronomiæ forud Observatorium var kommet i Stand, som mennes at være skeet 1639, Otte Aar før den saa højt- og viidt-berømte senis grandævi død. Rimeligen haver hand i de første 30 Aar maate behielpe sig med at observationo domestico, og dog flittigen observeret. Saa ringe, som Professorum, sær Philosophiæ, Indkomster den Tid vare, saa synes det dog, at hand ingen Extra-Tillæg haver haft uden alene at Canonicat et Vicarie, som mueligen ej have været af stor importonie. Var med Canonicatet saa stort, som den største Præbenda ved Universitetet, og Vicariet urica som Jacobi eller Margaretæ det er at sige lidet, som vel alle eller de pla....., saa maa det alligevel med saa liiden hielp have været langt Vanskeligere for Longomontano (helst om hand silde fik et benefica) at observere flittigeren, end det kand være nu omstunder, da

Lejligheden er saa meget bedre, nemlig fra den Tid da Jellinge-Syslens Provsti havdes, og i sær fra den Tid Taarnskillingerne havdes, hvilke Klokkerne ved Trin.Kirke, hvilke Søren Mathiesen, hans Formand og fader Mathies Sørensen, som blev Klokker 1679 og dennes Formand Anders, som var allerede Klokker 1657 tilforne (404) skal have haft, og de altsaa ventelig aldrig førend Aar 1740 haver været under Professoris Astronomiæ disposition. I hvorvel Consistorium haver allerede førend vores Hr. Senior blev Professor og altsaa førend den Supplique af 1716 til Kong. Frid. 4de af ham allerunderd. Indgaves, taget recesen sigtende derhen, at Taarnskillingerne, for at komme øverst op paa Taarnet, maatte dog efter Søren Mathiesens Død ej tilhøre Klokkeren, men komme Kirken og Astronomien til Nytte. Thi Sackmanns Exspectarie-Bestalling paa Klokkerembedet 1713 og hans Revers ligesaadan clausuleret, som Mellers Exspectaries-Bestalling og Revers, udgiven og tagen et par Aar efter at Consistorium paa Supplique af 10 Nov.1716 havde allerede erklæret blandt andet, at det skulle være godt (hvis det Kongen saa behagede) at Prof. Mathematicum Superiorum paa det af Horrebow i hans allerunderdanigste Supplique anførte fundamert, Astronomiens Opkomst nemlig nød disse taarnpenge, naar den nu værende Klokker engang ved Døden afgik. Da endelig Søren Mathiesen var død 1740 indførdes i Actis 1741 d. 11 Januarii n. 6

Hr. D. Horrebow erindrede, at som ved Søren Mathiesens forrige Klokkers Død Taarnet ved Trinitatis Kirke nu var kommet til usus Astronomicos igien, og hand da ville diqilere for at Observatorium Astronomicum samme steds kunde komme i stand og brug igien, saa begierte had Assistance dertil af Kirkens Midler.

Consistorium takkede hannem for hans Omhuggelighed, og Hr. Justitsraad Gram, som Procurator Templi (der just i det samme indtrådte i Consistorium) i sær, samt heele Consistorium lovede, dertil al muelig assistance. Hvorpaa Hr. P. Horrebow declarede, at hand da for det første ville bestille et par Horologia til dette Brug, hvilket Consistorium samtykkede.

Det synes som Hr. P. Horrebow have den Tid haft sin memorial af 1716 i frisk minde, og mueligen, efterseet sin copie, at den stii: ganske overgive til Usum Astronomicam ex i Memorialen; og i Actis: nu kommet til Usus Astronomicos igien, giver anledning til den, ham honorabe formodning. Poster kunde maaske forstaae de ord uret. Nu levende viide at Taarnet stadigen have været til Usus Astronomicos, og er strax efter Branden paa nye med Instrumenter og Horologia fornyet, men at nye Horologia maa have været agtede fornødne Aar 1740, og at Prof. Astronomiæ haver fundet sig in comoderet deraf at Klokkeren Søren Mathiesen og hans Formænd lukkede Folk op paa Taarnet og fik Taarnpengene. Uagtet Consistorium 1716 tilholdt Klokkeren, og denne lovede, ej at lade noget skee som kunde hindre Observationerne, og Prof. Horrebow tillodes selv at tage i den fald præcentrationer, men ej de Penge, i Søren Mathiesen, som i profession værendes, Tid. Jeg erindrer ej, mig nogen steds at have læst noget derom, at (405) Forrige Professores Astronomiæ have om den Sag besværet sig. (tilføjet øverst på siden: saae dog nu, at Mathias Sørensen Klokker 1681 befaledes at have Opsigt og – forhindre al Uskikkelighed som – paa det runde Taarn kunne passere, saa fremt hand ikke selv vil/ Og at Prof. Rasch haver Klaget at Observatorium var ilde

medhandlet, hvorpaa Søren Mathiesen paamindes ej at indlade nogen, uden nogen af hans Folk er med som have tilsyn. Acta pag. 689, Aar 1712.)

Men det er troeligt af i det mindste 1713 om ej før er bleven betænkt, at en senere Klokke vel maatte undvære de Penge, og samme nyttigere anvendes til Kirkens og Astronomiens fordeel, hvorhen der med kand have sigtet, ligesom og dertil at Observatationer ej skulle hindres, at Sackman ej tillades at lukke Folk øverst op paa Taarnet, uden Consistorii, Procuratoris templi, og Asttroniæ Professoriis særdeles Bevilling, og sig da dermed uden Klagemaal forholde. Meener ellers, at naar Consistorium, efter at Frue- og Trinitatis Regnskaber ere af Revisoribus først giennemseete, og paategnede, samt have circuleret med Documentarie, saa kunde vi samtlige bedst skiønne, om de 2de Kirker formaae ikke alene nu, men og i fremtiden og bestandig, saa viidt om det tilkommede førud kand dømmes, at fourere noget anseeligt til Astronomiens eller anden Universitets fornødenhed. Befinde vi, efter nøjagtig Overlegg, at de Kirker, eller den ene til alt hvad de selv allerede og i Fremtiden behøve have Indtægter nok, og til overs noget anseeligt, ogsaa i paakommende alletider betryggelige Tilfælde, for hvilke en god capital maa reserveres, hvis Renter i slige Tilfælde kunde Strække, saa kand nok retteligen bem.te Kirker med Kongl. Tilladelse fornere noget til Astronomiens eller anden Universitets virkelige befundne fornødenhed. Som og den eene Kirke vel maatte kunde i slig cas komme den anden til Hiælp.

Tilføjet nederst på siden: Saa det fundament vil nok Erklæringen rettere kunde grundes, end paa den Tanke Hr. Proff. Horrebow yttre, at Trin. Kirke kand i forrige Tider have vundet ved Jellinge Syslers ..... Kirken haver efter al formodning haft langt større Udgift i ældre saa vel som nyere Tider til Taarnet, end Indtægt paa Taarnets Vegne. F.eks. 1710 fil Etatsraadinde Rømer 1700 Rd. for Instrumenter. Deraf betalte Kirken 1000 Rb, og anvendte en Beholdning af Legato Fuisemiemo 114 Rb, nok de Aarlige renter til Experimenta Pleisica (?) et Mathematica, nok hvad aarlig indkom af Provstiet. Acta pag 463)

Men som man dog bør være om ved at røre Kirkens revenue, eller gjøre alleunderd. Ansøgning om Tilladelse dertil, saa bør man ej deri gaae videre, end saa at Kirkerne blive vel forsynede ogsaa i Fremtiden uden Kongens Casses Besværing, ej heller viidere, end Astronomien havde fornødenhed og virkelig med Vished ventende tilstrækkelige Befordring udkræver naar end bedste muelige Menage i agt tages. Det agter vel alletider for et stort h...dal, naar Kirker ere i yderlig Trang, og Kongen derved bebyrdes, Collecter omgaar ex. Betryggeligst er det at ved alle slige lejligheder mange tænke, eller end sige, at det tør vel være curatorum skyld. Allernødigts ville jeg at nogen Tid skulle gives publico lejlighed til saa at tænke og tale, som højstformodentlig vil skee, om den Tid existerer, da Kongen skal (Exceptis quos o... Deus tristisimis casibus, in cendii ex) til Frue eller Trinitatis- Kirkes reparation ex. anvise Penge Dette ikke fortuene af os samtlige og i sær med af Hr. Collegi C. Horrebow at betænkes vel.

Dernæst følger indlæg på pkt 9 osv

Underskrevet Kbh 13. april 1761

P. Holmig

Professor Anchersens indlæg (Side 421)

Vel findes Udgiften til Weile Kirke ikke udi Trinitatis Regnskabs Bøger. Th det er største snart uovervindelige Vanskeligheder ved, at forfatte dem efter én død Mand, naar ikke eengang efter samme findes journal Bog, langt mindre én Concept til Regnskab forfattet. Hr. Justits Raad Kall, som haver haft én over ald Maade stor Umage med disse Regnskaber, skriver ad Annum 1739. Sit 111. Pag 286.: "Jeg frygter, Sl. Gramm haver Udgifvet langt meere af denne Tituls depenser. Men hans journalbog slipper med Aar 1738 og Qvitteringer finder jeg ikke flere end hvis her andført er": Jeg fik Ao 1748 d. 25 Juli fra Hr. Bang & Balle for Aarene 1742 til augusti Maanet 1746 med én deel løse papyrer hvor iblandt varerne. Jeg haver betiendt mig af at viise deres Magnificence og flere haver jeg ikke uden egen Administration vedkommer, hvilket jeg den 5. Juli ejusd. Anni skikkede til Hr. Justits Raad Kall; der og haver rigtig skikket mig dem igien, og som Regnskaberne var alene Procurator Civis med Mangels Poster og Decisioner og ingen autentiques Qvitteringer af hannem eller mig til Dato er fundene kun J.R. Kall ikke andet end spørgsmaalvis andførte Regnskaberne, som have circuleret til alle de Herrer Professorer og var approberede, og jeg ikke decidere publicum noget fra. Men nu Derillusoris Hr. Horrebows meenes at Kirken skulde fornere Observatorium noget ..sterligt til Instrumenter etc. Haver jeg paa nye været forarsaget at gaae Renskaberne og de Papyrer jeg haver, meererend Eengang igiennem; Udi dette Arbejde endte jeg det gamle og begyndte det nye Aar, og nu paa nye igien af Devotion for Illustrissimus D. Patronus maae jeg fra først til sidst revidere det aldt sammen til den Ende at Consistorium kand dømm om Taarnet heller Kirken skal være Ejere af Residuum og erstatte de Sl. Mands Stervboe, hvad hand bonafide, qvanqvam non aparte demonstarta et probata haver udlagt. Melius sero qvam.unqvam. Havd pag. 402 prudenter propaneres om de 400 R fra Weyle Kirke oplagt eus adjudecetur overlader jeg til pluralitetens judeco.

d. 24 sildig til d. 27. klokken 9 formiddag.

J Anchersen

Observator Astronomiæ Christian Horrebows svarer Holm (side 440)

Da jeg nu yderligen skal erklære mig anlangende Observatorium, og hvad fond dertil maatte behøves, saa ved jeg knap at skrive mere og andet, end hvad jeg tilforn har skrevet; thi en hob, som er skrevet, des angaaende hører ikke til Sagen, og vil jeg derfor heller ikke entrere i nogen besvaring. Jeg er vis paa, at alt er skrevet i bedste meening, og tager det ogsaa saadant op, men dog bør enhver betænke, hvorledes han selv vilde begagnes, naar andre skrev om ham i henseende til hans Embede. Jeg har aldrig været stor Projectmager, og det er andre, som paa paa

mine vegne, maaske dog ikke af Kiærlighed til mig, have gjort sig saadan umage for Astronomien, og som højst har gjort spørgsmaal i den Materie om Taarnets Fond. Dog nægter jeg ikke, at jeg jo baade (441) Havde og ogsaa havde havt lyst til at movere mig i den materie, men en naturlig .....for at siunnes átourdie og som den, der begiærede for meget, har altid holdt mig tilbage. Men da nu qvæstionen moveres, maa ingen fortænke mig, at jeg skriver hvad jeg meener rigtigt at være, jeg har gandske vist ej begiæret for meget, og jeg begiærer slet intet for mig selv. Jeg forlanger aldrig at rane fra Kirker, havde jeg vidst nogen rimeliere fond, havde jeg gjerne giordt anslag derpaa; mine Collegæ maae icke tænke, at jeg af umættelighed for at have mange Penge at disponere over, har giordt forslagpaa disse penge aarlig, men jeg nødes dertil; men vil have Astronomien i stand, det bør ogsaa skee, og det bliver nu til nødvendighed saa meget meere, da Hans Majestæt vil have giordt gode og tilforladelige Kort over sine Riger og Provincer. Hvorvidt Astronomien giøres nødvendig i Dannemark, er icke qvæstio, dog tænker jeg, at det er icke for meget at sige, at ét observatorium og én Astronomus bør honteneres. Hvor nyttige mine Colleger er, hver i sit embede, bedyrer jeg mig icke om, jeg er icke sat til deres fiscal, som en brav mand, af sine kræfter at giøre sit til publici bedste, jeg er ogsaa forsikret om, at enhver af dem har lige saa fordeelagtige tanker om mig, endskiøndt det ved en hastighed undertiden kan flyde et ord ind, som kan menes vel, men maaske udtolkes anderledes, end meent. For resten tigger jeg mig icke nogens faveur til, men jeg har frimodighed at paastaae, at jeg har giordt og gjør mit arbejde saa vel, som nogen anden. Men alt dette fører ej til sagen, her spørges om Astronomien og fond til Astronomiske observationer. Jeg undslaaer mig langtfra icke fra at giøre astronomiske observationer, jeg gjør den med fornøjelse, og ansee det for en stor herlighed at kunde komme til at giøre dem, men disse giøres icke saa let, som at sidde og læse i en bog, her skal depenses og coadjutore til. Mine reuener ere icke større, end mine Collegarum, og de ere slet intet for store til at leve af i Kiøbenhavn, jeg tror icke, at nogen forlanger, at jeg af den skal holde Observatores, og fonterere observatorium, endskiøndt jeg skulde maaske icke undslaae mig for endogsaa af mit eget, naar jeg saae det kunde frugte noget, at contribuere til astronomiens opkomst. Men for at komme nærmere til sagen, og at indsaa, hvad mit embede er, saa maae (442) overvejes

1. Efter Academisk foundation paaligges det mig, som enhver Professori, at docere publice, dette har jeg ogsaa giort, og endogsaa somme tider holdt 6 gange om dagen prælectioner. Jeg haaber ogsaa dermed at have giort nytte, og jeg troer icke at det enten forlanges af mig, eller tillades mig, at jeg skal lade dette være.
2. Paaligger det mig at være Consistorialis, det er bekiendt, at dette tager Tid og koster umage, jeg kan vel icke rose mig af, endnu deri at være saa dreven, som adskillige andre, men jeg har dog samvittighed ligesaavel som de, og vilde derfor gjerne have tid til at kunde lære at kiende tingene, at see med egne øjne, og selv skiønne.
3. paaligger det mig at disputere aarlig, dette haaber jeg ogsaa at have giordt med de flittigste.

4. Paaligger det mig i min tour at forvalte Decanetet og Rectoratet, hvad umage der er ved det sidste, ved jeg ej endnu af egen erfaring, men hvad det første angaar, som jeg nu har forrettet 3 gange i 7 Aar, saa veed jeg ganske vist, at det koster magen umage og Tid; Jeg haaber ikke, at nogen skulde vilde indvende, at andre kunde forrette dette for mig og derfor tage dets faldende *lucrum*, thi da dette *lucrum* hører til min *revenue* at lære af, saa bør icke Professor *Astronomiæ* heri komme meere til Kort, end de anledning af embedet kan tilfalde Professor *Astronomiæ* at forrette, som at sidde i Societetet, og at være paa anden anbefalede stæder, men af ovenanførte mener jeg ikke kan forstaaes, at megen tid kan vel ej blive tilovers, og saa bliver question, hvortil skal den bruges?

Professor *Astronomiæ* kunde vel have fornødent, saavelsom en Professor *Theologiæ*, *Juris*, *Medicinæ*, *Philosophiæ* etc at læse i en bog, men jeg vil lade dette ganske fare, hvis der skal holdes alle ting i stand på *Observatorio*, hvis han ingen fornøden hjælp har. Jeg mener at enhver, endskjøndt han ej forstaaer sig paa *Astronomien*, kan see, at her vitterligen bør svares nej, og derfor maae ingen ansee mig, som efterladende i mit embede, naar ikke det skeer. Medens jeg sove for at præperere mig til følgende Dags arbejde, kan jeg ikke observere *Cometer* og hvad nyt der falder i himmelen, og alt dette Kræver dog af mig, som en vitterlig giæld, er jeg da at laste, fordi jeg giver proposition, hvorledes dette kan komme i værk? Ja det gaar (443) nu saa vidt, at en *Mæcen* endog saa har reprocteret mig, at jeg ikke var vaagen, da *jordskælv*et skeede, og gjorde fornøden observationer: hvem der stemmer *publicum* i saadanne toner, veed jeg ikke, men der var ganske viist de, som ikke vil mig og det *Collegie* vel, hvor jeg har den ære at sidde i, og gjør meget ilde, *quando in eos.. ipso primus*; vi synes gandske vist alle til det beste, og vi bør ej stræbe den ene at *desclamendere* den anden, naar lejlighed gives; hvilket jeg ogsaa forsikre mig om, at ingen gjør. Men nu for at komme nærmere til Sagen, saa er det at jeg bør melde noget om et raad, som der foreslaaer til at sætte *observatorium* i stand: der meenes da, at naar jeg gjør, hvad jeg bør, saa kan jeg meget vel være hjulpen, at naar et pas *Studentere* af *Collegierne* gaae mig til haande og naar andre, som af *liebhabria* gjerne vilde *excalere Observationes*, tillige hjælp: Jeg har skrevet og skriver det endnu, at det er langt fra, at enhver her udi kan hjælpe; der er ickun faa *subjecta*, som ere skikkede til at være *Observatores*, da mangle enten fornøden *Flid* og *attention*, eller fornøden *studia*, eller fornøden *taalmodighed*, og naar de end er skikkede, saa kan de dog ikke bruges, førend de have lang øvelse, naar nu da en har forskaffet sig ogsaa den, er det da et formodende, at han for ingen eller liden belønning vil paatage sig det svære arbejde at være observater? Han skulde lade sig forbinde i det mindste 10 Timer om Dagen at være paa et vist sted, og have en vis forretning, han skulde udstaa kulde, trækvind, og ofte lade ondt, som en matros, han skulde til disse sine forretninger have ansvarlig videnskab, og end ikke selv nyde frugten deraf, thi han skulde arbejde for Professor *Astronomiæ*, hvilken fornemmelig vilde brillere af de observationer, som bleve gjorde, naar dette ret betænkes, saa er det let at begribe, at man umueligt kan vente, at faae observationer for intet; det kan vel være, at mange kunde findes, at de kunde have lyst til at gjøre astronomiske observationer, men naar de faae at vide, hvorudi arbejdet bestaar, tabe de fleste denne lyst, og faaer jeg ingen hjælpere, uden dem, som vilde arbejde for lidet eller intet, saa

bliver der ganske vidst intet af. Der er nok af Folk, som bjude sin tjeneste til i alle ting, men naar man nøje examinere, hvor mange der virkeligen kan og vil tiene, som kan et helt tusinde alt blive til slet intet. Da min andre forretninger tillade mig det, frekventerede jeg nogle aar i rad meget flittige observatorium, men jeg skal ikke rose af den fremmede (444) hjælp, som jeg fandt, og jeg maatte lade mange observationer fare, som jeg gjerne vilde gjøre, men som jeg af mangel paa medhiælp ikke kunde komme af sted med. Naar det kommer an paa at see observatorium nogle gange, at lade sig underrette om instrumenterne og deres brug, findes der nok de, som kunde have lyst at være observatorer for intet, men naar haanden ret skal lægges paa arbejdet, og pensa skal opvartes, som imellem observatores blive uddeelte, saa er der ingen, som har tid. I vinter har jeg formaaet nogle Studentiosi til at hielp mig, eller rettere til at lære, men jeg veed ogsaa, hvor meget jeg har maattet encouragere dem, og hvor stor avantage jeg har maattet love dem i fremtiden, for de ikke skulle tabe lysten til arbejdet; om jeg nogen tid bliver i stand til at holde, hvad jeg har lovet, ved jeg ikke, Endnu maae jeg melde at, jeg har viist, hvor lidet tid Professor Astronomiæ har til at opvarte observatorium, men om han endskiøndt havde tid nok, kan det prætenderes af ham, at han altid skal være i stand til selv at være observator. Jeg klager icke over alderen, men jeg er ganske vist icke saa let nu, som jeg var for nogen tid siden, og jeg turde icke engagere mig, at jeg efter 20 Aars forløb skulde være let nok i Kroppen, til at tractere instrumenterne, som de bør tracteres, og være stærk nok til at udstaae al den træk og kulde, som falder med at gjøre observationer.

Det er klart, at jeg behøver hielp, og at mine medhielpere bør lønnes, nu spørges da videre, hvorfra lønnen skal tages. Der gjøres forslag paa pengene, som folck give for at gaae op paa taarnet, og det bebrejdes mig, at jeg har gaaet denne anseelige summa forbi, som slet intet; jeg gaaer den forbi endnu, og erklærer, at hvem der intet kan give anden assignation, end denne, han kan gjerne lade dette raad fare bort med. Disse penge beløbe sig omtrent til et halv hundrede Rigsdaler aarlig, jeg fik den selv i de første 6 a 7 Aar, da observatorium blev indrettet, og siden har jeg givet dem til den, som ligge deroppe, men dette kan ikke kaldes nogen løn, naar stort arbeide skal gjøres, og desuden, naar observatorium ret skal sættes i stand, bør disse penge ej være meere til, og det bør formeenes folk reent, at løbe op paa taarnet til hinder for observatoribus og observationerne. Jeg vil icke tale om at disse penge, folck meest ved Paasketider, paa en tid da der ikke lade gjøre og skulde gjøre vigtige observationer, som formedelst folcks buldren paa taarnet den tid maae cassere, Skam er det ogsaa, at fremmede, som kommer (445) her, skal see, at observatorium bruges til saa uanstændig brug, som denne. Der skrives, at min Fader har giordt request paa disse penge, og at han har meent, at de vare fuldt nok til at holde observatorium ved lige. Han har vel tænkt dengang, som nu andre, at de beløbe til noget stort, og derfor giordt sig det haab og givet det løfte, men om enten de have været meere tilforn, eller icke, ved jeg icke, men det er vist, at disse penge løbe icke til mere, end hvad jeg har skrevet. Conclusionen bliver da af alt dette, at skal observationerne være i god gang, og continuere, saa maa der i det mindste det aarlige Salarium til, som jeg tilforn har skrevet.

Nu kommer jeg til instrumenterne, om de ere nok, og om der af dem behøves flere? Der skal meget til nok, og jeg behøver ganske vist flere, men jeg haaber dog, at den fond af runde Taarns capital, som jeg har meldet om, kan hielpe, naar den kan faaes. Jeg vil ej her sætte mig til at skrive op, hvad instrumenter jeg kunde behøve, det hielper dog intet, og jeg faaer dem icke heller, vil nogen give mig dertil 1000 Rder endnu, skal han have tak paa astronomiens vegne, og vilde nogen give 10000 Rd, kunde de ogsaa bruges. Men den tanke, at forskaffe sig alle ting, faaer man slaa ud, og stræbe, som man kand, med det man kan faae. Det jeg forlanger for det første, er ickun at sættes i stand til at bruge de instrumenter, som vi have, og at der maatte anskaffes noget af det højstfornødne til endnu, saa faae man at see siden, naar man begynde at komme i stand og orden, om der kan kunde findes nogle Mæcenater, som vilde fremsætte hielp til at gjøre indretninger anseeligere. For resten er det icke let at determinere, saadan og saadan summa behøves netop, vi leve paa en tid, hvor der skeer mange opdagelser, vi have ogsaa selv forlow til at gjøre dem, om vi kunde, og saa snart et nyt instrument i Astronomien, som kunde være til større acuratesse end de forige, blev opfundet, burde det ogsaa anskaffes.

Hvad den project angaaer, at beskikke flere Professores til at dirigere Astronomien, saa vil jeg bede, at jeg maae beholde mit embede, saa længe Kongen betroer mig det, og vil man have mig herfra, at der da i det ringeste maae ordentlig lægges sag an imod mig, og mig overbevise, hvorledes jeg have forbrudt mig. Det kan vel være, at den kære Collega, (446) som i sin priselige nidkærhed for publica bedste, har skrevet med saadan eftertryk, har alene havt den publique nytte for øje, men her maae dog betænkes, hvor hedt det maae blive mig om ....., naar jeg skal ansees, som den der forsømmer sit embede, som den der enten icke vil eller kan sige det rette, og at derfor andre Extra Consistorialium erklæringer bør indhentes, det er mig som anklages, og det skal da overlades den at fælde dom over mig. Mine Observationer maae icke troes, men andre skal observere med mig, paa det jeg af dem kan faae attest; hvem der veed lidet, hvad Astronomiske observationer ere, de kan ogsaa let indsee, hvorledes saadanne præcantioner gøres nødig, saa mange observatores, som der ere paa Jorden, saa mange Controleurere havde jeg, og jeg troer, at som eneste her blev icke den, som jeg havde at frygte for, naar jeg vilde fingere (?). Men det er Tid, at jeg holde op, jeg mærker, at mit sind er i bevægelse, og jeg kunde let at frygte for at skrive for hæftigt. Bliver observatorium sat i stand, og mig forundes hielp, skal jeg stræbe at gjøre mit, Én mand kand dog icke gjøre alle ting, og anden maae ogsaa betroes noget, og hvad mig betroes, skal jeg næst Guds hielp forrette saadant, som den der veed, at han skal gjøre regnskab for Gud og menneskene. Ambitieux er jeg icke, og naar Gud saa beskicket det, kunde jeg gierne finde mig i at boe under straa og gaae i valmen, men saa længe jeg skal være i publika tjeneste, paatager jeg mig ingen skyld, hvor jeg icke er skyldig, for til dette at naae jeg ogsaa vis paa Deres Magnificence og mine Kære Collegæ vilde forhielp mig, og paa denne maade vil jeg have mig til den samtlige recommenderet. Protocolen kom til mig i aften, og for icke at gjøre ophold, sender jeg den fra mig igien i aften; jeg har ej havt tid at skrive noget ordentlig og ret igiennemtænkt, jeg har i dag holdt Collegium, examineret og havt adskillige forretninger paa Decanatets vegne, og derfor maattet løbe til og fra med at skrive, tvivler derfor icke paa, at jo adskilligt er forbigaaet, som burde

besvares, og adskilligt glemt, som endnu burde været anført, hvilket jeg beder maatte mig af mine Kære Colleger pardonere.

Kbnhvn d. 5 Maj 1761.

Christian Horrebow

P. Holms indlæg i observatoriesagen – efter Chr. Horrebos indlæg (1761 (Side 446)

ad. Pag. 440. Dersom det var skeet, at jeg selv uden at have dem meldte saa tvingende Anledning, havde for Consistorium til overvejelse, proponeret, om det ej paa en hver Tid kunde være nyttigt, og ej ganske u-fornødent, om det ellers var eller (447) blev giørligt, at her være 2de allernaadigst bestilte Observatores Astronomici? Og om det icke især var fornødent, naar ej vidstes, om den Ting var regleret eller ikke, at der i det mindste én havdes, hvis Embede det var, samt vidstes og erkjendtes af ham selv at være? Saa skulle jeg tænke, at (i hvad enhver hellere sorterede, og enten hand meente at én var nok, eller at to behøvedes, enten hand meente at én bestilt Observator havdes, eller ingen dertil beskikket og forpligtet; samt enten hand meente at Professor Astronomiæ ex officio er Observator, eller at hand ikkun haver Frihed til at observere, og fortjener Ære og Tak om hand gjør det) ingen kunde legge mig det til Last, at jeg, som Rector, havde meent, den Sag dog at skulle proponeres, og derfor indstillet den til Overvejelse.

Men jeg kand forsikre, at det arriverede mig aldeles uformodentligen, at jeg blev kaldet til Patronum (som aldrig før den Tid saa vidt jeg erindrer mediate eller immediate havde talet med mig om noget Astronomien eller runde Taarn vedkommende) som da først proponerede noget angl. om vor Theologiske controvers i anledning af et par ganske nyeligen udkomne Skrifter, dernæst spurgte om fond til Astronomiske Observationer, præmitterende noget nær det samme som i Patroni Skrivelse findes, og gav mig for det 3die en liden commission, som kunne aldeles intet ved det her handler om. Naar jeg spørges af patrono, saa er jeg vel forpligtet til at svare hvad jeg ved og Kand. Svarede derfor om Bresten (Bredsten)-kirker-Kiøbe-summa, som jeg meente at være circa 3000 Rb og conserveret ex: men erklærede derfor, at siden jeg ej var præpareret til at svare paa den slags, saa kunde jeg ej viide, med vished, hvorledes det nu med de Fond var. Derpaa befaledes mig, at give Skriftlig Svar, som og efter indhentet Efterretning fra Hr. J.R Anchersen, underdanigst fremsendtes d. 13. Januarii, i hvilket jeg selv i henseende til en mødende Vanskelighed indstillede om ej Consistorii Erklæring kunde behøves. Den Kiære Hr. J.Raad Horrebow have endog, da jeg i Collegialsk confionie, omtrent 8 Dage forud. Jeg den 13. Januarii sendte Patrono det befalede Svar, sagde han, at Patronus havde in fine Decembris kaldet mig til sig og blandt andet spurgte om den Ting, om hvilken jeg derfor ønskede mig at vinde saavel have Oplysning Hr. J.R. Horrebow kunde gjøre, som jeg for Hr. J.R. Anchersen havde søgt notice) selv svaret mig, at hand var just selv Patroni Palais paa selv samme Tid, da jeg var der; og Hr. Etatsraad Buchwald var der tillige og vilde at jeg var kaldet til samme Tuur, som Etatsraaden.

Jeg kand ej vel indbilde mig, at det er mueligt, at den Kiære J.Raad Horrebow eller mig, naar hand melder om dem, som først har giort Spørgsmaal i den Materie, om Taarnets Fond.

Og haver jeg virkeligen maaske skriftligen i et voto, hvis ikke da mindsligen i Consistorio for 10 eller flere Aar siden, naar man skulle votere om den slags, meldet noget derom, og under Tvivl med, at jeg ej optage det ret, at Taarnets Fond meleredes med Trin. Kirkes anden Indtægt og Udgifter; men timeligere, at for Taarnets Fond giordes et sært Regnskab, eller et Appendix til Kirkens Regnskab.(448) Derfor bekiender jeg at jeg, sc vel o...., haver tænkt, at det vel maatte være den gode Hr. Collega selv som, ad pag. 388, ved adskillige lejligheder have erindret og klaget, at ved observatorio Astronomio manglede endeel endog højstbehøvede Instrumenter, som siden Ildebranden 1728 endnu ej haver kunnet anskaffes. Have det ej været ham selv, saa kand jeg ej engang giette, hvem det kand have været, der haver kundet sige, enten hvad der manglede, eller at det siden 1728 ej har kundet anskaffes. Jeg forsikre, fide Theologi, at jeg i denne kienne ej veed hvad der mangler paa Observatorio, og at jeg troer, at om noget højstnødvendigt Instrument manglede da virkelig havde vordet for længst anskaffede, om ikkun Consistorium derom havde havt Kundskab. Vel tror jeg, at der kand have været de, som have sine jure sive injuria yttret den Tanke at Observatores Astronomiæ ej har i langt Tid vare noksom flittigen skeete, men jeg ved ej at rette paa nogen, som skulle saa nøje viide, hvad Instrumenter paa Observatorio havder eller manglede, hvorover jeg endnu ej kand forestille mig fra hvem det er kommet, og det ej er kommet fra Prof. Astronomie selv.

Naar jeg dernæst befaler at gjøre min Betænkning om Fond til Observatorium paa Runde Taarn, saa maa jeg vel, som rector, som Consistorialis, ja om jeg end var privatus, og jeg dog havde den ordre, derfor tænke noget paa den Cassianske Qvæstin: Cui bono? Og som jag da havde føje til at frygte, at maaske den kiære Hr. Collega selv var af den Tanke, som jeg haver for meget langt Tid siden hørt en anden at være af, og som jeg nu nødes til at troe, eller meere end før at frygte for, at den kiære hr. J.Raad er af, neml. At Prof. Astronomiæ er ej forpligtet til at være Observator (Thi mota a me, ut debui, quæstione, forklare hand sig saa pag. 442, at ej andet deraf kand inddrages, end at hand meener Professorem Astronomiæ ej at være forpligtet til at være Observator, helst da hand, saaledes opregner hvad hans Embede udfordrer, at hand endog anfører Rectoratets aftiening i sin tour (skiøndt hand ikke endnu er Rectorebilis ej heller kand viides om hand efter 10, flere eller flerre Aar bliver Rectorabilis, og naar hand end bliver dette, saa kand endda a 9 Aar derefter gaae hen før touren til ham at blive Rector) men melder dog ej i ringeste Maade, at det paaligger ham at gjøre selv observationes Astronomicum.. Følgelig at ingen forpligtet observator haves, og altsaa, at Runde Taarn, som med saa stor Bekostning er bygget til et Observatorium, med alle de Penge, som til Instrumenter ex. ex. i mere end 100 Aar er fournerede, og alt hvad af denne deliberation udkreve kand, sc. Præ (449) valebit opinio loreratisimi illig Collegæ mei, det skal alt sammen have været, og herefter være til saa uvis Nytte, som en Kirke, til hvilken ingen Præst er, videre end af ere haver frihed til i samme, om hand vil, at prædike ex. I hvad end derom nogen, var det end den af alle mig allerkiæreste, vil tænke, saa holder jeg det dog for mit Embedes

Pligt, at proponere, at til Observatorium ex. endelig maa være, om ej to skulle kunde have, saa i det mindste én forpligtet observator, som maa have den fornødne hielp.

Ikke skulle jeg heller formode, at der er mig, som siktes paa, naar den Kiære Collega melder om Stor Projektmager l.c. pag. 440 fin. Nægter dog ej, at jeg jo, efter fornødenhed og Embeds Pligt, haver gjort nogle Forslag. F.eks. et mit forslag, som jeg meener at have forud været saa godt som ders...?..., have nu eller viiede i den grad forøget Communitetets Indtægt, at Alumnerum Tal er langt over halvt saa stort til som det var før end jeg blev membrum Facultatis Theologiæ. Mine forslag have havt den følge, at 2de store Bygninger i Regentsen, og Sex Professor-Recidencer ere bygte med saadan merage, og saa vel, at det var at ønske, at publiques Bygninger alle Tiider og Steder kunde saa besørages, disse og anden Projector, om end Korrectheder, tænker jeg at have været gode. Men ville dog ej fri nævnet dem, ectil erim gloriolæ causa ant feri ent facere volo, dersom jeg ej nødder dertil, da posterii ellers kunde om det pag. 440 skrevne tænkes ulige, og da er at tillægge j (græsk). Derfor tør jeg give enhver der behøvede svar, som vil reproctere mig, om nogen er, at jeg nogenlunde haver gjort noget uforfødent, unyttigt, eller mig uvedkommende, end sige skadeligt, Project.

Paa de følgende pagina holder adskilligt, som jeg vel kunde have endeel at erindre ved, men det faaer i denne skyndig forbigaaes.

Men jeg bør melde noget ad. Pag. 445 fin og pag. 446. det maa dog være nok. Hvad Theologus have sit Embede, som Jurist og Medicus ligesaa, og dog ere flere Professores Theologiæ end ..., flere Professores Juris & Medicinæ, end ...., ere Medicinæ følgerigen er der alt for e....,at foregive, at om jeg end meldte om 2de Profesoriibus Astronomiæ og eftersom meere end ene, saa kunde nogen deraf consequentere, at man ej ville lade Professorem Astronomiæ beholde sit Embede. Replica.... Er desmeere besynderlig, da den kiære Collega synes slet ikke at ville være (450) forpligtet til at være observator, og at paastaae derfor serio, at ingen anden maa dog beskikkes af Kongen, til at være observator, samt at ville, at alt hvad faaes kand, var det end fra Kirken, og kunde 10000 Rb faaes paa eengang til Instrumenter, det meeste nok til den brug anvendes, uden at Kongen, Publicum, Universitet, eller Rector, eller nogen, skulle have anden forsikring om Nyttten? Om ani boro? End blot alene den, at nu værende Professor Astrn. Designatus melder sig at have lyst til observationer, vil dirigere dem ex. ex. hvorfor alt det den kiære Collega skriver vel behøver at overvejer uparthisk. En Mængde kand i den slags have større Indsigt end jeg, men visselig, quod puto manifestum erhe, engang værere mere uparthisk end just jeg. Thi ingen rimelig raison kand optænkes, hvorfor jeg skulle kunne være parthisk. Mihi recscritur ..... Jeg haver, synes mig, længe havt skriv nok, om ej for meget. Nok af dem, som have syntes nu og da at være adversami, eum eos superem, si liceret, conjo..... Selv kand jeg hverken forundre mig derom, eller derover imputere mig sær utaalmodighed, at jeg virkelig nu en tid lang haver været truelig Lied af r...., cont... ex. men jeg faaer dog handle efter min Indsigt, skulle det end saa være, at mig skulle møde, over min Ret, s.... frimodighed, alt meere og meere fortred, Uvenskab ex. Skiønt jeg forbigaaer alt det øvrige saa bør jeg dog profiteere af den Kiære Hr. Collegas bedre Underretning, i

sidste Consistorio gives, og altsaa rette den pag. 398 forekommende Urigtighed, at ikkun 600 Rb nævnedes, da kand selv paameldte Tid og Sted, som bedst vidende, sagde af 1200 Rb aarligen dertil er destinerede. Jeg haver sandeligen længe ønsket, at vi maatte faae gode Land Cort over Danmark og Norge, og først over Siælland. Nu ønsker jeg desmerere, at vi saa snart skee kand, maa efter haanden faar dem got nok.

d. 5 Maj 1761

P.Holmig

(han tilføjer:)

Tillad mig i anledning af det pag. 440 af D,W.hed skriver, at melde, at hvad anden Oplysning De maatte kunde give om det 100 Rb: forlanges ikke, og agtes hverken (451) tilstrækkelig, eller tienlig til andet end til at spille min højtærede Hr. Collegas Tid paa unyttigt arbejde; men det alene beder jeg nu om, qvoetum possum, at De blot alene vil i Consistorio nu fremlegge til Eftersyn 1. Den Regnskabs-Bog som indeholder de paa sal. Etatsraad Grams Stervboes vegne aflagde Regnskaber og 2. tillige Original Regnskaberne, med arrotatis. Dette beder jeg saa omhyggeligen og indstændigen, som jeg kand, ogsaa som Rector; Naar ikkun den Ting fremkommer i Consistorium nu, saa befindes nok, at Tingen er saa let, og kand paa saa kort Tid eftersees, som jeg haver meldet. Thi qvæstionen er ikkun om, at fourmere én eneste Titals Udgifter i ét eneste Aars Regnskab. Et Barn kand i faae minutter addere saa meget, og her behøves ikkun blot addition, saa at den der ej kand subtrahere, multiplicere, dividere, kand dog i en hast, naar hand ikkun kand addere, eftersee den Ting. Man haver her ikkun med de blotte Tall at gjøre. Der er ej saa mange, at de jo snart kunde adderes. I Regnskab-Bogen er det vel 4 á 5 paginer ca. og det er ventelig ikkun et par paggina omtrent i Original-Regnskabet. Differencen betyder intet, i henseende til Revisionen, thi et lige Tal af numerus kand omtrent ligesart adderes, enten de staa paa 2 sider eller paa 5. Jeg haaber at faa billig en Begiæring ej negtes mig, om end, mod al formodning, nogen derimod skulle have gjort, eller menes at ville gjøre, Indsigelse. Allerhelst da det ej synes vel mueligt, at jo Tingen maa komme til revision, ogsaa af mig, i hvad der end maatte af nogen ville indvendes. Med største føje kunde jeg forlange, at det ene med det andet hendtes mig i mit hus for Consistorium. Og hr, Justitsraade er visselig ogsaa ligesom villig til at sende mig Originalen, som Regnskabs-Bogen, den jeg strax fik for 3 Maaneder siden og takker derfor; Men jeg er tilfreds, naar det kun nu i Consistorio fremkomme. Det kand ingen negte og negtes det, saa maa jeg betænke det viidere, quis q.....

d. 5 Maj 1761

TT

P. Holm

Akademisk væрге for Triitatis Kirke Professor Anchersen svar om sin forgænger Grams regnskaber (Side 452)

Til Ydmygst Giensvar til Magnificum D.num Rectorum!

Nu dette Øjeblik fik jeg ved Høysgaard Bogen og strax derpaa kommer M. Ritz og begiære mit svar paa pag. 450 fin, utsig: og bliver det at jeg tilforn haver giordt mig meegen forgiæves men ej unyttig Umage ved at opsøge det III i Aaret 1743 og siden 1742, som er det rette. Men som jeg ingensteds kunde finde mindste feil; haver jeg senere haft original Regnskabet. Her pag. 440 post medium og ikke alleneste confereret denne Annotation i 3die Lage af Original Regnskabet pag. 173 med den der udi ....pag. 126 og paa samme pagina ingen Misregning forefindes, men enu og ved conferere Original med min Regnskabsbog jeg haver opdaget en forglemmelse af copien som jeg haver rettet. Som jeg skal forelegge saa vel Original som Copie Regnskaberne paa Consistorio i Eftermiddag.

Kbhavn d. 8 Maj imellem 11 og 12 formiddag.

J. Anchersen

Professor Johan Christian Kalls indlæg (side 452)

Allerhøjtærede herre Collegæ!

Fra min højærværdige Hr. Anteciffor in Rectoratu (Kall efterfølger Holm i rektorembudet!) ere mig tilsendte ved medfølgende Pro Memoria af 22de huius en Deel Dokumenter ; og nogle andre var ellers til mig indløbne. Begge Sagscommuniceres herved til mine Højtærede herre Collegarum nærmere overveiende og Consistorii paafølgende Resolution efter plurima eller unanimia. Af det første Sags er, efter Ordenen i Hans højærværdigheds Pro Memirio

1. Illustrissimi og Excellentissimi Hr. Patroni Skrivelse af 13de Martii sidstleden, som dend 8de Aprilis næstefter findes paategned at være læst i Consistorio, og i hvis Anledning er tilforne her i Protokollen skrevet en Deel pro et contra. Hvad flere Documenter nu med høybemeldte Skrivelse følge, de udviies i min Højærede Antecessoris Pro Memoria. - Om Sagen selv er min uforgribelige Tanke denne: At vi ei have fornøden at indlade os eller bør svare paa noget videre end det, hands højgrævel. Excellence egentlige haver fordret var Erklæring og Betænkning om. Og da, som Hr. Justice-R. Anchersen ei aleene haver givet sig dend Umage, at opsette en egenhændig Deduction under dato d. 16de huius, men ogsaa ladet forfatte og selv underskrevet under samme. Dato et Extract-Regnskab over det Runde Taarns Indtægter og Udgiftt for Aaret 1729 indtil Datum, hvoraf sees, at Taarnets nuværende beholdne Fond ikkun er 1222 Rbr 5 Mark 5 Sk., salus errore calculi: Saa synes mig, vi underdanigst fyldest giver hands Højgrævelige Excellences Befaling; naar vi indsende forbemeldte tvende Dokumenter under Hr. Justitsraad Anchersens Haand, og derfor

berette, at af samme naadigst sees, hvor stor det astronomiske Taarns forbeholdne Fond er, nemlig 1222 Rb 5 Mk 5 Sk, hvoraf aarligen altsaa ikke kand, til Taarnets Vedligeholdelse og Instrumenters Indkiøb med vidre, have mere end Renten 60 á 61 Rb; at Capitalen imidlertid staar udsatt iblant andre Universitetets publique Penge, men at Universitetet vil hellre end gierne udlevere diss 1222 Rb 5 Mk 5 sk. Naar til hvem hands Kongl. Majt. Allernaadigst vil befale, imod at runde Kirke da bliver frie for der astronomiske taarns og Weile-Kirkes Vedligeholdelse efterdags. Endeligen at, naar vi nu ikke maae bebyrde Hans Majts. Casse, (hvorfra ellers vides udi forige Tiider at være givne 1000 Rb og vel meere aarligen til Astronomiens fremme,) og de Astronomiske Observationer dog i en eller anden Maade skulde udkræve aarligen meere end Renten af (453) ombemeldte beholdne Capital. Vi da aldeles ikke vide noget forslag at give, hvorfra det manglende skulde kunde tages: Helst da vor Kiære Collega Hr. Justits-R Horrebow haver meldet os, at, naar Astronomien, der tilforne og hidindtil haver bragt Danmark Ære, efterdags endnu bedre skal sættes i Drift, hand da til de behørige Indretninger derved behøvede aarligen i det mindste 500 Rb, og vi aldeles ingen anden Capitaler have ved Universitetet end saadanne hands kongl. Majt ufriebarligen ikke vil have i mindste Maade forrykket. Hvorudover velbemeldte vor kiære Collega selv ikke haver vidts andet forslag at gjøre os end paa Sangverkets Penge, at det manglende deraf aarligen kunde tages, eftersom Hand stod i de Tanker, at Sangverket var af hans Kongl. Majt skienket til Vor Frues Kirke. Men foruden at det Astronomiske Taarn ikke udi mindste Maade kommer Vor Frues kirke ved, saa er Sangverket ingenlunde en Kongl. Gave til denne Kirke, men af høystsal. Kongen solgt til Kirken for selv samme Summe 6000 Rb., som hands Majt. havde derfor givet Justits R. Schumacker og Organist Breitendich, hvilken Summa V.F. Kirke og, efter beviis fra Particulare Cassen, rigtig haver betalt, og altsaa besidder Sangverket som en reen og klar eiendom, faa dend ikke med nogen slags billighed kan bebyrdes med nogen afgift deraf, men altiid, naar det formodentlig allernaadigst maa vorde tilladt, kand med Lands Lov og Ret viedicere sig sin Eiendom, uden deri noget indgreb at løbe.

2. næste sag om bogtrykkepriser.....osv

København d. 26. Mai 1761 Kall

D. Holm indlæg den 27. Maj (side 456)

Ad1 Endskiønt illstries. Petroni Skrivelse ej just fordrer nu Erklæring derom, Om til Observatium haver nogen forpligtet Observator? Eller hvordan er? Saa er jeg dog endnu af den Meening, at de vi have saadan ordre, som pag. 388 viiser, og Seratus Academicus bør være betænkt paa, og ved Lejlighed gjøre dersom sigtende forestillinger, at intet højfornødent maa savnes, og at kostbare foranstaltninger ej maa være alt for længe til ingen, liden, eller alt for Unis Nyte, saa er det ej vel forsvarligt, om vi nu ved denne gode Lejlighed undlade, (457) at forestille tilstrækkeligen, at 2de forpligtende paalidelige Observatores, assisterede med det fornødne, vel kunde behøves, at mange betydelige Aarsager, men at i det allermindste én saadan have, paa det Observatorium, og

alle til det og dets Inventarium fournerede, og fourneret vordende Bekostninger ej skulle nu eller da, endog halve heele eller længere, være til alt for uvis, liden, eller fast ingen Nytte. Saa ubehageligt som det er mig, og enhver af os, at Hr. J. Raad Horrebow synes misfornøjet med, at derom skrev forestilling, saa bør vi dog see mere paa det publique, end paa én Collegas Villie. Skulle det endnu besøge den kiære Collega at erklære sig derhen, at Professor Astronomiæ er forpligtet til at være Observator, saa synes det at skulle verbis cororificis anmeldes, og dog, til sikkerhed for Fremtiden, foreslaaes, at det maatte herefter sættes i Professorum Astronomiæ Bestallinger. Men vedblive Hr. Justits Raad Horrebow den Meening, at det ej paaligger ham at være Observator, efter pag. 442 og 448 (da hand dog pag. 445 fin. Anseer mit Forslag, at tillige en anden Habil og paalidelig Observator, det hand behage at kalde en anden Professor Astronomiæ, maatte beskikkes, og altsaa 2de haves, som noget der ville have ham fra hans Embede, hvor jeg fast maa spørge, om da Hans Embede er at forhindre at en anden ej maae af kongen Beskikkes til Observator, mindre hand selv ej engang vil være forpligtet til at være det? Eller om end det er faa Embede, at forhindre, det ej 2de allernaadigst beskikkede Observatorer, én foruden Ham, maa haves?) saa er det desmeere højst fornødent, at Consistorium tilstrækkeligen forestiller, at 2de eller i det mindste én paalidelig og forpligtet Observator endelig maa haves, og at det er alt for ...ligt længere at lade det gaae saa, at Prof. Astronomiæ, quisques nequemfaerit, skal raade for Observatorium, dets Inventarium og Revenuer, og dog ej en gang være forpligtet Observator, ej heller anden haver, end at hand maaske dog nu eller da kand efter Behag have én eller anden saadan eller saadan Student, saa eller saa længe paa Taarnet, som der bestille resamus quid.

B) Om der end ingen error caludi er i Hr. Etats Raad Anchersens fortegnelse, og om end de 1000 Rb som sal. Etats Raad Gram skal have laant til Trin. Kirke skulle kunde, det jeg ej skiønner, her anføres, som Taarnets Udgift, medens eej viiser, at de for Taarnet ere udgivne; saa tænker jeg dog ikke, at vi kunde erklære, at Taarntes Fond ikkun er 1200 Rb (458) De 3153 Rb bør være en stedsevarende, og ligesaa varig Fond for Bresten-Kirkes konge- og Kirke, Corn- og Qvægtiender før være. I det mindste maatte Kongl Resolution haves forud den Fond kunde synes at være saa hensmeltet. Findes det dog, naar alt nøje, som neppe nu kand skee, er efterseet, at den Fond rettelig kand eragtes, som behæftet med saa stor Gield, at det derover in effecta er det samme som om hans selv var formindsket, saa kand da det saa andrages. Men da vi angl. Veile Kirkes Udgifter aldrig hav seet noget Kirke Regnskab, det og ej med Vished kand seppareres, at Jellinge-Sysels Provsti er i dan Intention givet til Taarnet, at Trin. Kirke skulle befries fra at vedligeholde Taarnets Bygning, og at da til denne Tid Observatorium for sig slet ingen eller saa godt som ingen revenuer skal have haft til Instrumenter ex: derimod vel maa være troeligt, at Jellinge-Sysels Provsti er lagt til Taarnet, paa det det fornødne til Observationer ej skulle mangle, saa kand vel Erklæringer gaae derhen, at H. Majt allernaadigts ville behave at bestemme det hidtil ubestemte, neml. hvad ved runde Taarns fornødenhed i den Fundats angl. det Provstie skal herefter forstaaes? Om det skal være Observatorii strictus sic dicti fornødenhed? Og da Kirken underholde fabricam turris, som andre Stadens Kirker maa underholde deres Taarne, hvor mange ved taarnene ere, og om der end ikke just til Kirkens Brug befinder saadanne som de ere? Eller om det

skal fornemmelig være til Taarnets Muure fra det nederste til det øverste at vedligeholde? Bliver Erklæringen saadan, at hvad Observatorium haver eller faaer det kand vorde spildt re vesa & quoad eventum, saa ofte en Professor Astronomiæ ej selv noksom flitteligen gjør, og ellers besørger, observationer, der er at sige, om ej Erklæringen søger noksom at forekomme, at ej alt det skal b(?)epersedese af Professoris Astronomiæ ...vis gode Villie, saa ønsker jeg da at Kirken maa Spørgeres. Men om Conservatorium noksom nu erklærer derhen, at Observationes maa kunne i og bestandig være (459) i ret Skik, særdeles om 2de paalidelige og forpligtede observatores, ej af hinanden deperdererde, kunde erholdes, saa meener jeg, at H. Majst gerne kunde allernaadigst resolve i betragtning af Nytte og fornødenheden, samt de andre Omstændigheder (sc. Den confusion, som Veile-Kirker og Observatorii, og Trin. Kirkes conrexion og Regnskaber have foranleediget, over hvilken ingen af os veed alene kand fast, under stor viidtløftighed og utaaalelig Tidspilde faar at viide grundigen, hvad Trin. Kirke virkelig have tabt ved det fælledskab) at de 3153 Rb herefter skulle være en Fond for Observatorium strictus sic dictum og det dertil behøvedes, ja og at frue Kirke kunde dertil hiælpe noget.

Jeg holder det ej for compatible paa denne Tid med vor Pligt, at give uden største fornødenhed Anledning til H. Majt Casse Begiæring. Gid hvor uvis holdt det, som det er, for Synd, at gaae Kongens Casse med Ansøgning, projector, erklæringer ex. for nær! Og et enhver heller ville hiælpe til casilio et si porsit auxilio, at Kongens Casse maatte være i bedste Stand!

Til fulde erindrer jeg nu ikke, om Sangverket og Privilegium simpliciter kiøbtes af Kongen for 6000 Rb: eller om det var en Kongl. Allernaadigst Gave, at det Privilegium kom til Frue Kirke, skiønt saa at de 6000 Rb skulle refunderes efter haanden. Har og ej ved Haanden det, at jeg kunde eftersee det rette. Veed og ej om Breiterdriks og Schumachers Privilegium strakte sig til Tidens Ende. Tænker, at Nidkierhed for Frue Kirke have gjort Magniici Ractorii sam Procoratoris templi Stiil derom saa stærk, og at Consistorium vel kand erklære, naar alt er eftersseet, noget mindeligere.

2.. For et ark af .....(næste punkt)

27 maj 1761 P. Holm

Professor Rosenstand Goiskes indlæg den 28. Maj (Side 461 nederst)

Ad 1. Jeg mener at erklæringen kand være saadan som, ja neppe anderledes end, den af R. Magnific. P. 452-53 foreslog (i hvor gjerne jeg end ønskede at Observatorium kunde beholde sin hele Capital 3153 Rb, og faae mere til) thi det af Hr. JustitsR Anchersen med megen fliid og tydelighed forfattede Regnskab viser at de Penge, som af den Capital ere bortsmeltede, ej ere kommet Trinitatis Kirke (462) til nogen nytte eller indtægt, men der var billigt om det var eller bliver muligt, at Vejle Kirke betale obsrvatorio de 1000 Rd med Rente fra 1742, som af Observatorii Capital ... aar blive Vejle Kirke forstrakte. Jeg indstiller .... Ej kunde sættes i

Erklæringen, fra det strax kunde falde i øjnene dersom han af Hr. J. R. Anchersen dediction og Regning kand udfindes at aarsagerne hvorfor Observatorii Capital er saaliden, var a. den ulykkelige Ildebrand 1728 b. Vejle Kirke til hvilken af Observatorii Capital er 1742 forstrakt 1000 Rb efter Kgl. Befaling.

Af det R. Magnific: omSangværket mælder, mener jeg mest bør udelades uden maaske de sidste linier fra de ord af: men altid naar det ---

Ad 2. ....

28 Maj 1761 D. Rosenstand Goiske

Chr. Horrebow korte indlæg u.dato (Side 466)

Ad 1 Min meening haver jeg forom tilforn pag. 440 & seg. Skriver, og jeg har ej Tid at spilde til at gjøre paa nye repetitioner. Jeg tacker Collegas, som tage sig af mig, og vilde ønske, at det som D. Rosenstand p. 462 har skrevet, maatte ogsaa komme ind i Erklæringen, thi heraf saares i det mindste, at vi havde villie til at gjøre Forslag. Jeg nægter aldrig at vilde hielpe at al min Flid til Observationer, naar jeg maatte dertil faae hielp, men af egen pung kan jeg icke gjøre den. Anlangende de 2de observatores udependerede af hinanden, skulde jeg svare, om jeg havde tid og fandt det fornødent, men da jeg seer, at mine højstærede hr. Collegæ icke derudi entrere, saa skal det være mig nok, at henvise hans højærværdighed, som herom har skrevet saa vidtløftigt, til hans egne ord pag. 391 lin. 25.

Ad 2 Om Godiches memorialer.....

Uden dato C. Horrebow

Rektor J.C. Kalls indlæg og ny rundsendelse den 1. juli (Side 469)

Mine allerhøjeste herrer Collegæ!

Jeg lader herved circulere:

1. et Kongl. Allernaadigst Resscript af 26de passati, som indeholder, at det Runde Taarns Observatorium skal sættes i dend Stand at det kand balancere med de fornemmeste Observatorier i Europa; at dem, som antages eller have lyst til Landmaalingen, skal gives Tilladelse at øve sig i observare paa det astronomiske Taarn; samt at af Videnskabernes Societæt skulle antages tvende Landmaalere, hvilke skulle have et Par Studentere med sig, som kunde forrette de mindre operationer og saaledes oplæres i landmaalingen; endeligen at disse Studentere skulle, efter nærmere Denomination fra Videnskabernes Societæt, forundes beneficia ved Universitætet, deels

med at indtages udi et af Collegierne, deels at nyde et par Koster paa Communitætet, til opmuntring og Soutagement for dem.

Side 470

Efter mine ringe Tanker skulle vi om alt dette indsende en allerunderdanigst forestilling, ungefehr af saadan Indhold:

a. De Personer, som antages eller have lyst til Landmaalingen, skal gjerne gives Adgang til det astronomiske Taarn, for der at øve sig i observationerne. (Jeg supplerer her, at Prof. Astronomiæ intet særdeles vigtigt herimod haver at erindre: hvilket om dog saa være skulde, Hand da være saa god, tydeligen at forklare.)

b. Saa skal og Hands kong. Majts allernaad. Villie allerunderdanigst deri worde efterlevet, at de Studentere, som Landmaalerne have med sig efter Denomination fra Videnskabernes Societæt, deels indtages i et af Collegierne, deels nyde Kosten paa Communitætet. Dog maae vi her først allerunderdanigst forespørge os, om disse 2. Studentere skulde nyde et Par Koster tilsammen, og altsaa hver ikkun én; eller enhver af dem et Par Koster? Thi deri Kunde vi ei til fulde forstaae Hands Majts allernaadigste Meening; men tænke dog vel rettest, at det ikkun er meent én Kost for hveraf dem, og saaledes et Par Koster tilsammen.

For det andet maae vi allerunderdanigst erinde, at Borches og Elerhes Collegier ere ved Stifterens egne Fundatzer saaledes indskrænkede, at der expresse er nævnte de studia, som Studiosi der skulle excolere, og deels determineret, hvor mange af hvert slags de skulle være. Som vi nu ikke bør eller kunne bryde disse Fundatzer; saa seer H.K.Mt nok selv allernaadigst, at de studiosi, som skulle assistere Landmaalerne, ikke saa let eller promte Kunde hielpes ind i disse 2. Collegier, og i Elersianum saa meget mindre, som dets Fundats expresse haver givet Familien jus denominandi, (som nu af Conference-R. Løvenørn og Prof. Sneedorff exerceres) og Consistorio ikkun jus eligendi. Altsaa motte de omtalte Studiosi nøjes med enten Regensen eller Collegio Walkendorfiano, i hvor af disse Steder først en Vacance kunde blive. For det tredje, da end disse tvende Collegiers Stiftelser indeholde at alumni virkeligen skulde ligge der, imedens de nyde dem, og dette ej just saa kand skee i dend Tiid af aaret, da disse Studentere skulde viseligen arbeide ved Landmaalingens operationer; saa maae vi allerund. Bede, at Deres K. Mt. Herudi wilde allernaadigst dispensere saaledes, at dog derhos alene tillige vorder befalet, at disse Studentere dend øvrige Tiid af Aaret virkeligen skulle ligge i bemeldte Collegier, og ikke andensteds. For det fjerde, da det let kunde hænde sig, at en eller anden Student, alene for at komme i et Collegium og tillige faar Penge paa Closteret, kunde anmelden sig og lade sig af Videnskabernes Societæt denominere til at gaae Landmaalingerne i deres operationer til Haande, men dog siden lidet eller intet præstere derved, ja vel reent sige sig af der...igien, naar de højst havde faaet det de attraaede; saa vilde Deres K. Mt i dend fald alene behage, at saadan en Student, saasnart hand ikke meere vil eller kand arbeide ved Landmaalingsvæsenet, da og fra samme Tiid af igien skal miste, hvad fordele hand illonomiel ved Universitetet havde impeteret: og derfor motte vel

Landmaalerne selv eller Videnskabernes Societæt anbefales, naar saadan casus indfaldt, som sagt er, da samme (471) strax til os at indberette, paa det ei derefter igien kunde sette slig Person ud af Klosteret og det Collegio, hvor hand motte være indsatt. Endeligen for det femte, da ellers leges og constitutionelt ej tillade Studenterne at beholde Klosteret, Regentsen eller andre Collegio længere end i 3 á 5 Aar i det højeste, og der dog vel ibalndt kunde være én eller anden, der holdt ved længere Tid ud og gjorde virkelig Tieneste ved Landmaalingen: saa maae vi allerunderdanigst indstille, aom H.K.Mt i dend fald vil allernaadigst derhen displesler, at slige Personer ligefuldt maae nyde baade Closteret og det Collegium, hvor de ere antaget, alt saa længe som de giver virkelig Tieneste ved Landmaalingen, uagtet det vorde over 3 á 5 Aar.

Nu er c) den betydeligste Post tilbage, om det runde Taarns observatorium, hvilket H.K.Mt allernaadigst vil have satt i dend Stand, at det kand balancere med de fornemmeste Observationer i Europa. Der er vel ingen af os, som jo ønsker, at dette saaledes kunde skee, til glorie for Landet og Universitætet; naar ikkun tillige allernaadigst var bleven sagt, hvorfra Pengene til saadan højpriselig anstalt skulle komme. Paa det runde Taarns observatorii Bygning er, saa viidt jeg ved (Overskrevet med "Vi ved"), intet klaget, at de jo forsaavidt er i behørig god Stand. Altsaa maae dend kongl. Allern. Befaling uden Tvivl sigte deels til plenum adparatum inftrumentorum, deels vel og til underholde flere Medarbejdere som kunde gaa professori astronomiæ til Haande, at observationerne efterdags bliver det fuldstændigere og kunde komme ud i Trykken, saaviidt deraf merkværdigt kunde være. Hvad instrumenterne angaar, som nu ere paa det runde Taarns observatorio: da synes mig, jeg haver hørt, at der vare saa mange og saa gode, som til fornødenhed udfordres: og naar Professores astronomiæ have begiert et og andet, da have De altiit faaet det anskaffet, saavidt Taarnets havende Fonds nogenledes haver kundet tillade og vilde tilstrække i Tidens Længde. Dog er formodentlig paa de forespurgte observatorier i Europa adparatus instrumentorum langt større og kostbarere endsom her. Vi have for kort Tiid siden, under d. .... (ej indskrevet) til Hands Højgrevelige Excellence, Hr. Geheime-Raad Græve Holstein indsendt en fuldstændig beregning over det astronomiske Taarns nuværende Fonds og viist, at dend hele beholdning ikkun er 1222 Rbr 5 Mk 5 sk, hvis Rente blev aarlig 60 til 61 Rbr, men som aldeles ikke kunde være klekkelig til synderlig at kiøbe flere Instrumenter for, lant mindre deraf tillige at kunne lønne flere Medarbejdere: thi hvor viidt kunde da disse 60. eller 61 Rbd strække sig? Samme gang tilbøde vi os, gierne allerunderdanigst at ville udlevere bemeldte ganske Capital naar og til hvem H.K.Mt motte allern. Ville befale; imod at runde Kirke da efterdags stedse blev allernaadigst fritagen for det astronomiske Taarns og dens dermed connectede Vejle-Kirkes Vedligeholdelse. Dette samme allerunderdanigste Tilbud igiendtage vi herved, og haabe da, at af disse 1222 Rdb 5 mk 5 sk. Nok skulde kunne kiøbes saa mange ny Instrumenter til, at omsider runde Taarns Observatorium skulde komme noenlunde balance med de fornemste observatorier i Europa, saaviidt Instrumenterne angaaer. Men saa er og med det samme ald runde Taarns havde Fonds reent forbrugt, og for fremtiden haves da intet meere, ikke engang til Taarnets egne reparationer, og lngt mindre vide vi da, hvorfra det skal komme, som skulde anvendes til at holde (472) Observatorium slev med dets Instrumenter ved lige, eller disse, naar Omstændighederne det

motte udledes, med nye Instrumenter at forøge. Skulle hands K.Mts allernaadigste Befaling, som vil have runde Taarns Observatorium satt i dend Stand at det kand balance med de fornemste i Europa, tillige og sigte derhen, at der, som paa andre, og maaske alle, Observatorier i andre Lande, skulle lønnes flere Medarbejdere, som skulde gaae Hoved-Observatorii (Hr. Professor astronomiæ nu omstunder,) til Haande; ja vel og mueligen tillige derhen, at observationerne efterdags, nemlig de merkværdigste deraf, skulle publiceres ved Trykken paa Observatorii bekostning: Saa seer H.K.Mt nu selv allernaadigst, at til alt dette ingen Skilling meere haves ved runde Taarn eller ved Universitætet paa dets Vegne, naar dets beholdning 1222 r. 5 mk 5 sk eengang for alle er bleven udleverede, enten dend saa skal forbruges strax til Instrumenters Indkiøb, eller hvorledes H.K.Mt dermed allernaadigst kunde vilde have forholdt. Thi have, Gud være evig lovet, i hands Majt en naadig og genereux Konge. Da vi nu saa ofte tilforne ved mange slags Leiligheder have allerunder. Indberettet, det vi og her allerund. Igientage, at det aldeles ikke er saaledes beskaffen med vort Universitæt, som ved en Deel andre Collegier, der have accidentelles Fonds, hvoraf i paakommende Tilfælde extra-Udgifter, endog aarligen kunde tages, men hos os ere alle Capitaler enten ved Stiftelser givne ad pias cauhas, saa dens Rente efter Fundatsens forskrift maae uddeles til Studenter, til fattige, syge, sengeliggende, elelr i andre Maader, alt som enhver Stifter haver forskrevet det; eller der er Penge, som tilhøre de under vor opsigt betroede Kirker, hvis Vedligeholdelse endda falder os suur nok, end ved dend beste Menage; og dend øvrige liden Rest af hvad andre Penge Universitætet i Capitaler haver eller aarlig faaer oppebaaren, dend er os selv tillagt loco Salarii til vor egen og vore Familers nødtørfstige Underholdning, der i saa dyre Tiider endda er meget luax: Saa ere vi allerunderdanigst fuldkommen forsikrede om, at vor allernaadigste Konge ikke vil, at vi enten skulde ives Indbrud i Fundatsen, eller lade vore Kirker forfalde, eller selv savne vor fornødne Ophold, for at sette og holde runde Taarns Observatorium i Stand med de fornemste i Europa; hvilket ikke kunde være os mueligt at gjøre og sette i Værk, uden paa én af besagde trende Maader. Men langt meere vente vi allerunderd. Af saa genereux og glorieux en Monarch, hvis store munificense, endog i sær til Videnskabernes Flor, heele Verden længe siden admirerer, at, naar H.K-Mt alene vil (dett vi og selv gjerne ønskede) at runde Taarns Observatorium efterdags skal balancere med de fornemste i Eurapo, hands Mt da og, efter andre Potentaters Eksempel prisværdigste, allernaadigst dertil destinerer en convenable Fonds aarlig, og dertil kand, om og naar allern. befales befales, Rundetaarn (473) Taarn levere engang for alle Observatorii nu værende beholdning 1222 Rd 5 Mk 5 Sk, men haver saa siden Runde Kirke intet meere med det runde Taarns, eller i det mindste med Observatorii og dertil hørende Vejle-Kirkes vedligeholdelse noget at gjøre, men H.K.Mt motte da tage Vejle-Kirke til sig fra Universitætet, om dend saa i Tiden kunde hielpe noget med til Observatorii Vedligeholdelse. Og at H:K:Mt, for at pouhhere sit priisværdigste Dessein med runde Taarns Observatorio, allernaadigst nok skulde ville selv dertil anvise en Aarlig Fonds, det haabe vi allerund. Saa meget meere, som (det vi og erindrede i vor førbemeldte forestilling til hands højgrevelige Excell. Hr. Geheime R. Græve Holstein,) dog andre højlovlige Konger her i Danmark for dum dertil virkelig haver aarligen anvendt 1000 Rbd. og derover.

Paa denne vor allerunder. Forestilling forvente vi nu allerund. D.K.Mts nærmere allernaad. Resolution om hvorledes D.Mts. allernaad. Befaling af 26 de passati; forsaaviidt den angaaer Observatorii Istandsættelse, of os allerund. skal vorde exseqveret etc.

2. ....(anden sag)

Slutter side 476

1. juli 1761 Kall

Derefter svarer Holm d. 3. juli 1761(side 476)

1. Naar Prof. Astronomiæ Hr. Justits Raad Horrebow først have skrevet sin Meening angl. det i det Kongl. Rescript allernaadigste Befalede, om Observatorium at sætte i den omtalte Stand, saa kunde vi andre derefter skrive vort videtur. Som om andet, saa og, om det behøves nu strax at indgive nogen Forespørgsel? Og hvorledes den da skal være? Da jeg ej paatvivler, at dette jo komme til mig, naar Velb. Hr. J. Raad haver herom skrevet, saa lader jeg det saa længe beroe med min øvrige Betænkning.

2. .... (besvarer øvrige punkter - slutter på side 480)

Rektor J.C. Kall svarer efter flere professorers indlæg (Side 483 nederst)

Da jeg af forestaaende Votis seer, at de allerfleste herrer Collegæ da først nærmere ville forklare deres Mening, angl. dend 1. post i mit Proposition af 1. juius, P. 469 sqq., naar Hr. Justits R. Horrebow i forveien haver givet sin betænkning derom; saa erfares nu af det, hand her over for haver skrevet, at hand i deres Sted vil selv, saaviidrt Observatoriium angaaer, indgaae med en allerund. Forestilling og da melde, hvad Fonds Universitætet dertil haver, samt at hand derhos meener, Consistorium i denne Sag kunde strax sin Umage; det er vel at sige, at vi slet ingern forestilling skulde gjøre, men oppebie, hvad hands Majt nærmere motte ville om observatorio befale, i anledning af Hr. Justits-Raadens forestilling. Er dette saaledes Consistorii Mening og Samtykke da vel jeg girne dermed være tilfreds. Dag havde jeg langt heller ønsket, at hands Velbyrdighed vilde gjort fælles Sag med os, in causha tam justa, som denne synes mig at være. Enten havde saa hands Majts ladet sig bevæge til at udsette noget klekkeligt til Observatorium aarlig; da havde det (484) glædet os alle, og fornemmeligen Ham eller Hands Majt havde ikke vildet saa; da havde hand, og vi, alletider haft raabt paa, at observatorium ikke var fuldt i saa god Stand, som mand ønskede det, efter andre observatoriers eksempel. –

Jeg finder (endskiønt meget ugerne) i dend henseende denne Protocoll igien til ham, om Hand, maaske, kunde have Tiid til og behage, at erklære sig nærmere, førend dend circulerer videre.

Siden gaaer dend sin Tour, som sædvanligt er. Imidlertid referere jeg mig til hvad jeg paa 470-473 haver skrevet, samt (for saaviidt som der kunde gives aarsag paa at Vor frue Kirke skulde fornere til observatorium ud af Sangverkets Penge) til det af mig P. 453 ad. No. 1 ommeldte: og beder for Resten Hr. Justits R. Horrebow, som jeg og vist af hands billige gemyt lover mig, at hand ej vil fortryde paa, at jeg som rector, som Professor og Consistorialis, som Procurator D. Virginis, i denne Sag ej kand vtere anderledes.

Kbh. d. 15. Jul. 1761

Kall

PS Jeg lader atter det kongl. Rescript af 26.de Juni circulere med.

Horrebows indlæg 16. juli efter det kgl reskript (side 484)

Anlangende det Kongl. Allernaadigste Rescript af 26. Juni sidtsleden har jeg intet andet at erkære, end at jeg skal holde mig det allerunderdanigst efterretteligt, Studiosi, som søge at antages ved Landmaalingen, have allerede freqenteret observatorium, og agte at continuere fremdeles; jeg selv have foresat mig i steden for Astronomia Theoretica, i tilkommende Aar at læse over Astronomian Practica, og derfor forandrer jeg min læsnings time med consistorii approbation fra om eftermiddagen til om formiddagen fra 11 til 12, paa det at man kan have jejlighed, naar væirliget tillade det, paa observatoris at practicere, hvad forelæses. Jeg meener saaledes allerunderdanigst at efterkomme hans Majts allernaadigtse villie for saa vidt mig angaaer, og beder jeg, at om Consistorium skulde finde fornødent at skrive til Cancelliet, at dette (485) af mig skrevne maatte tillige blive meldt. Hvad Observatorii istandsættelse angaaer, saa det skulde kunde balancere med de bedste i Europa, da har jeg tilforn i en erklæring til Consistorium skrevet, hvad hielp jeg behøvede, hvortil jeg referere mig; Kunde Consistorium udfinde nogen Fond, skal det glæde mig, men da det icke tegner dertil, saa maae det icke tages mig fortydeligt op, at jeg giør min allerunderdanigste forestilling; det vilde og burde gandske vist lægges mig til last, naar Kongen allernaadigst vil have Astronomien i flor hos os, om jeg da, som det vedkommer, taug ganske stille, og naar hans Majestæt vil at videnskaber skal florere, vil han ogsaa gandske vist allernaadigst dertil med fornødne Penge hielpe. Skulde Consistorium finde for got, at sende min erklæring ind, sam jeg engang i denne sag har skrevet, er jeg dermed gandske vek fornøjed, men skulde man icke saa hentere, da burde jeg dog, at saa meget maatte meldes, at Universitetet icke havde saadan Fond, som til observatorium behøvedes, og at det derfor vilde allerunderdanigst recommendere til hands Majt., om han paa anden maade vilde allernaadigst være behielpelig. Hvad Sangverkets penge angaaer, da kan jeg icke endnu finde, at det var saa meget ubilligt eller til nogens præjudice, om en deel af den blev anvendt til denne brug, skulde det kostbare taarn nogen tid behøve saadanne penge, som efter kongl. Allernaadigtse behag til anden brug vare udgivne. Saa var det jo ej vores skyld, at vi icke havde penge, og saa vilde Kongen gandske vist allernaadigst lade føje

anstaltes for taarnets vedligeholdelse. Jeg forsikrer mig, at Procurator Temppli D. Virgines efter den billige tænkemaade, som jeg altid har kendt hos ham, icke tager mig ilde op, at jeg, som professor Astronomiæ, tænker saaledes, og det er langt fra at jeg fortrydes paa, at han som Procurator Temppli meener anderledes, jeg tacker ham meget mere, fordi han reedeligt og condide skriver sin meening, uden derfor at anføre et eneste anstødeligt eller fornærmeligt ord for mig. Jeg veed nu intet meere at skrive end det, og havd jeg i min forige erklæring har anført. Jeg har begyndt og skal continuere at anføre Astronomos Practicos, og meere kand af mig icke forlanges, og for resten vil jeg have observatorium til bedre fortien recommenderet, saa meget kand dog Professores gjøre, at naar de ingen fond vide, at de dog kan allerunderdanigst recommendere til hans Majt, at de allernaadigst (486) maatte tænkes paa fnd andensteds fra; jeg vil gierne agere in causa communi med min kiære Collegie, men jeg beder, at de ogsaa ligeledes vil den med mig, at jeg icke skulde ansees som den, der ingenlunde bekymrede sig om astronomiens beste og opkomst paa en tid, da hans Majestæt lader see saa stor allernaadigst opmærksomhed derfor.

Kiøbenhavn d. 16. juli 1761.

Christian Horrebow

Samme dag (16. juli) ved midnatstid svarer P. Holm (side 486)

Da hr. J. Raad Horrebow pag. præ. lin. 1-5 referere sig til sin pag. 389 ommeldte Erklæring, og, luca finer pag. Præ. negter sig at viide herom videre at skrive, saa kand jeg ej viide om eller hvad der nu maatte behøves til observatorii Istandsættelse hvad Instrumenter og deslige angaaer. Ville dog ønsket, at Inventarium over det som ved Taarnet haves, efter min tienstl. Begiæring af 1. Martii, om hvilken og siden er erindret, maatte Consistorio meddeeles, og tilkiendegives maatte, om og hvad Velbte Hr. Justits Raad, som Prof. Astron. Design. Formeener strax at skulle anskaffes, samt hvad da det omternt ville koste. Da og pag. Præ. fin. Melder Velb. Hr. Colleg at have begyndt, og at ville continuere at anføre Astronomios Practica, og at meere af ham ej kand forlanges, saa synes dette med det øvrige og forrige at sige, at vi ej have nogen af Kongen beskikket Observatorem Astronomem, og at alt skal komme an paa det, der kand ventes (om derpaa spenderes nogle 100 Rb) af 3 unævnte i et halvt Aar eller circa anførte Studentere, som efter Prof. Astronomiæ vides skulle observare. H. Majt. Haver allernaadigst befalet os, at sætte Observatorium i den Stand, at det kand balancere med de fornemmeste Observatorier i Europa. Dersom vi nu ikkun raade H. Majt til at spendere en Hob Penge aarligen til Professor Astronomiæ disposition, saa som meldt, saa synes mig, at vi ej beviise H. Majt den tilbørlige Troeskab, men give formegen Anledning til at siges kand at vi have eluderet H. Majt. Højstpriselige intention, og forvoldet,, at Observatorium og Observationer vore fremdeeles uvist hvor længe (naar end veest derpaa var spenderet) alt for passelige, og alt for lidet nyttige, og ingenlunde at ligne med de fornemmeste Observatorier i Europa. Altsaa at vi have forvoldet ikke alene al den Penge-Spild, men endogsaa, at H. Majt. Skal have den fornøjelse, og Nationen den Ære og Nytte, som var at haabe, naar vi gjorde saadan

allerrund: Samtidigt som H. Majt. Er nu berettiget til af os at vente, og som vi bør forstaae, nu at være os anbefalet, nemlig en saadan. Ved hvilken H. Majt. Allernaadigste Intention kand (487)opnaaes , som visselig ej er, at Penge skal spildes, eller at Observatorium og Instrumenter skulle sættes i bedste Stand til ingen eller alt for liden nytte, eller at vi skulle have saa godt et Observatorium, som bedst behøvedes, men ingen paalidelig forpligtet Observatorem, og følgelig ingen betydeligen observationer, eller dog ingen som var at ligne med de observationer som ideligen gøres og publiceres fra andre observationer. Derson vi, efter slige Omstændigheder, ville bevise H. Majt. Den tilbørlige allerund. Troeskab, og dersom vi, ..., ville viise tilbørlig zele for at befordre Observationes Astronomien her, efter H. Majt. Øjensynlige Intention, saa bør vi a) fremsende Hr. Justits Raad Horrebows til os indkomne Erklæring de qua pag. 389.

B) melde, at vel Inventarium over den ved Observatoris værende adsc... er d. 13 Martii begjæret, men er ej endnu indkommen.

C) at man og ikke veed om noget fornødent Instrument ved Observatorio savnes.

D) At om ved Observatorium er i bedste Stand, og bedst forsynet med Instrumenter, saa kand dog ej H. Majt intention ventes opnaaet, og Observatorium ingenlunde ventes at kunne balancere med de fornemste Observatorier i Europa, om ikke fornøden paalidelige og forpligtende observatores haves.

E) at Observatorium ingenlunde kand balancere med ex. uden i det mindste haves 2de paalidelige observatores.

F) At for nærværende Tid ingen saadan sig forpligtet agtede Observator haves, saasom Hr. Justitsraad Horrebow ej mener Professor Astronomiæ at være deril forpligtet.

G) At det altsaa maa allerunderd. Indstilles i H. Majt. Allernaadigste gotfindende, om Prof. Astronomiæ skal ansees som egentlig forpligtet Observator, eller ikke, og at altsaa Observatorium hidetil haver været uden nogen beskikket Observatorer, som en Kirke i over 120 aar have været bygt, vedligeholdet, repareret, forsynet med Inventario, men ej med Præst.

H) Dersom H. Majt. Allernaadigst Villie haver været og er, at Prof. Astronomiæ skal fornemmeligen være Observator, og agtes vel saa meget i den henseende beskikket, som i henseende til hans Lectioner ex. saa behøves da én ny af ham dependerende Observator foruden ham, at observationer kunde des flittigere gøres af begge,og være desmeere paaliidelige, samt have sin gang ogsaa naar én af dem ved længere Sygdom, Alderdom, eller andet forfald forfindredes, samt at hvad af den ene ey skede, det kunde dog ventes af den anden.

I) Samme anden Observator maatte have sit Cammer paa Observatorio (488) Og fornøden Instrumenter, alt under sin Nøgle og forvaring, samt en eller to Studiosos som maatte gaae ham til Haande ved observationerne;

k) Selv kunde hand lønnes med 2 á 300 Rb naar det enten var en Mand, som havde andet Embede og Løn, eller én, som agtedes værdig til et Professor-Embede ved vecarie, og til viidere ved Collegier kunde fortiene.

L) Den eller de ham subordinerede studiosi maatte have sted i et Collegio, eller et Stipendium, og encouragere ved forhaabet E...loy, naar de for publico noksom have legitimeret sig som værdige og meriterede.

M) Professor Astronomiæ, om og hand skal være forpligtet Observator, bør ligeledes have 1 á 2 studiosos havende samme avantage og Haab. N) At begge Observatores bør ved Trykken bekiendtgjøre jo før jo heller alle de observationer, som de agte at være af Betydning, og at Bekiendtgørelser for det første skeer i de Kiøbenhavnske lærde Tidender (for hvilke vel og maatte drages Omsorg at de komme i ret Skik) paa det de des betimeligere kunde vorde vitterlige her og andetsteds, da dernæst hvor Observator kunde enten i et lært Skrift, eller i Actis societatis Scientianum viidere anføre Observationerne, og hvad af dem ville coreludere.

O) Dersom H. Majt. fritager Prof. Astronomiæ fra at være Observator, saa maa 2de beskikkes, om og én af dem skulle lønnes bedre end meldt er lit. K.

p) Af det aldeles ikke agtes raadeligt, at as... nogle 100de Rigsd. Saa leedes aarligen, at hver Professor Astronomiæ i fremtiden derved kunde beneficere de studentere hand vilde, som ham til Haande gaaende, eller efter hans ... og direction observerende, da det baade kunde hende sig, at hand af sig bekiendte Aarsager ville beneficere én eller anden lidet tienlig, og at de beneficerede, om de end ej være mal-habiles, af adskillige Aarsager kunde være alt for lidet accurates og u-skikken.

q) At vi aldeles ingen fond viide til en saa utienlig Udgift.

r) At dog Bresten-Kirkes Kiøbesum 3153 Rb vel kunne om H. Majt. Saa befaler ansees, som Observatoriet tilhørende, og som en stedsevarende fond for samme.

s) At om H. Majt. Allernaad. Behager at beskikke som meldt 2d paalidelige Observatores (enten Prof. Astronomiæ (490) eller mindre Grad, approberer ipso facto de andres Gierning, giver dem Anledning at beraabe sig derpaa, samt andre Anledning til at kunne efter og giøre det samme.

Jeg tror sandelig, at det er, som Hr. J. Raad Horrebow haver skrevet, neml. at der tør findes de, som ej ere Consistorio meget gunstige. Men i hvor det gaaer, saa er det rettest og sikkrest, at vi desmeere viise os omhyggelige for det publique, og desmeere entholde os fra at følge passioner, eller søge vor eller Collegers con.... Neppe bliver meget respectable, om saa er, at vi alle eller de fleste af os sætte al egennyttighed til side, og med Iver søge det vi bør. Derimod synes det heel daarligt, at ville have Consistorium respecteret, om man saa i det, ogsaa i det, og saa i det, tager sig friheder og gaaer der i heel vidt; søger én i Dag, og vil søges igien i Morgen; ex: Den Regel: Consistorium non penat, hvilken jeg ej haver ført forend for omtrent 15 Aar siden, og som vel ej er

noget ældre, og visseligen intet dum i den Meening i hvilken den er ført, er det bedst at cassere, om den ej allerede var casset. Følgelig maa ingen af os enten begiære af Colleger eller beviise Colleger anden føjelighed i Votis, Erklæringer eller forestillinger end den Billige, og publico ej utienlige.

Jeg maa ej forstaaes med undre det pag. 471 meldte: Vi have viist at den heele Beholdning ikkun er 1222 Rb 5 mk. 5 sk, da jeg stedse haver agtet dette for et ei grundet foregivenhed. Foruden andet holder jeg ret for ganske sikkert, som før er meldt pag. 457 at 1000 Rb urigtig er skrevet paa den fonds Regning. Det er ej desbedre, at naar én skrive saa eller saa, saa er consistoriun færdig, uden at viide meere af Tingen, end at saa skrives, at sige Vi ex: Efter slig vis maa det hedde: Consistorium multo dicerda quidem derrertia, for saa viidt, at hver errores adopteres af Consistorio, som er meere i...sable end ... af os. Vix enim ...potest, ut be ....aliquis erret habiede. ...., saa kand endog en reneste rette det, og saa plueres ej Consistorium, om pluraliteten vil den rette Vej. Men vil pluraliteten, dog føje én, og i .....

d. 16 Juli 1761 ved Midnats Tid

P. Holm

Dernæst følger P. Goiskes erklæring af 17. juli 1761 (side 491 og 492) om Sangerværkets penge (ulæselig)

Dernæst 18. jul. 1761:

Jeg haver paany gennemlæst hvad Velb. D. Rector haver førom skrevet pag. 470 , og mener nu som før, at Consistorium giøre vel i at følge den af Hr. Magnificance pro...rede forestilling.

Underskrevet Bang og Buchwald.

Jeg er i alt eenig med Hr. Doct. Goiske.

d. 25. juli 61

Underskrevet Lodberg, Friis, Anchersen og Møllmann

Dernæst Christian Horrebow 26 juli 1761, side 492

Anlangende Observatorium meener jeg, endnu som før, at Consistorium kunde gandske acquils...: Det kong. Allernaadigste rescript, som er os bleven sendt, er kommen i anledning af den Commission, som blev holdt hos EtatsRaad Hielmstjerne i anledning af Kortvæsenet, hvorudi jeg ogsaa sad; og bør det derfor icke ansees som et svar paa Universitetets indgivne forestilling

anlangende Runde Taarns fond. Jeg fik igaar brev fra Patron i anledning af det svar, som Universitetet har skikket Patronen, hvor mig anbefales, at efter da den summa 500 Rb, som jeg havde begæret til Observationers fortsættelse, synes noget stor, helst da skal gjøre et forslag paa det allernøjagtigste, hvormed jeg aarlig kunde udkomme, jeg nødes da, underdanigst at svare Patrono, og meener derfor, at Universitetet kunde lade sig nøje med, hvad det tilforn i denne materie har skrevet til Patronen.

d. 26. juli a.urb.

Christian Horrebow

Prof Münthes indlæg u.d. (side 492)

Naar Hr. J.R Horrebow foreviser Patroni Skrivelse i den Sag angaaende Observatorium, saa meener jeg, at Consistorium har saa meget meere Aarsage til at lade det blive ved, hvad hand, som Professor Astronomiæ, svarer siden her nu intet andet forlanges,

(493) end at hand skal gjøre Forslag paa den mindste Sum, det er mueligt hand kand komme ud med. Ventelig vil da Hans Kongl Majestæt selv allernaadigst give Pengene dertil. ;en, skal der endelig gøres allerunderdanigst demonstartion, siden Rescriptet byder os at sætte Observatorium Astronomicum i Stand, og vi have intet at sætte det i Stand med, hvilke dog er tydelig nok viist i vores forige Svar til Patronum, saa seer jeg snart intet, enten at ligge til aller forbedre i Magnif. Rectoris Cincept til samme Forestilling p. 470 flg. p. Og hvad de 1222 Rb 5 mk 5 sk, Beholdning angaaer, da er den Sag klar af Hr. JRaad Anchersens Extract Regnskab, med stor Umage af ham forfærdiget, hvilket blev skikket med vores Svar til patronen, at hand deraf selv, naar ham saa behagede, kunde see Sagens heele Sammenhæng. Samme Extract-Regnskab er endnu at eftersees i Copie-bogen for enhver som vil overbeviises om, at hand i den Sag ikke har voteret i Blinde, eller for at føje nogen. Jeg far min Person, veed mig derudi ikke skyldig, bør derfor ikke heller gandske tie til saadanne ugrundede Beskyldninger.

Münther

(uden dato)

9. september 1761 Konsistoriemødet med deltagelse af Rektor Holm, Goiske, Bang, Buchwald, Friis, Anchersen og notarius Munthe.

Pkt. 1. Allerunderdanigst fremlagt Rescript af Fredensborg d. 26. juni om at det runde Taarns Observatorium vorder sat i den Stand at det kunde Balancere med de fornemmeste Observatorier

i Europa, og at dersom antages eller have lyst til Lnadmaalinge, gives tilladelse, at øve sig i at observere paa det Astronomiske Taarn, med videre.

Havde cirkuleret i Voterings Protokollen p. 469 etc og derom skal indsendes en allerunderdanigst forestilling i conformitet med det, der skrevne, og per.plurima vota approberede. Hr. Dr. Holm resolverede sig til sin Meening, sam hand forhen i Voterings Protocollen haver tilkiendegivet.

27. juli 1763 Konsistoriemøde, pkt 8

Etatsraad Bartolins testamentetilkendegiver at 1500 Rigsdaler gives til Observatoriet - halvdelen skulde bruges til Astronomiske Instrumenter og den anden halvdeel til de Studentere, som til Astronomien & observattions coelecto paa Taarnet flittigen anvender deres Tid, saa længe som de ikke nyde noget andet Stipendium (communitetet undtagen) ved det kgl. Universitet.

6. september 1765, konsistoriemødet

pkt. 2. Læst H.K.Mts allernaadigste Rescript af 8. Aug, og indhold, AT h.K.mts allernaadigst skiænker 1000 Rigsdaler til astronomiske Instrumenter og Indretninger paa det astronomiske Taarn